

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбэ хуыгъу гуктыныгъэ фырилэу агропромышленнэ комплексым лоф зэрэщишэрэм, чыплэ зыгъэлорышлэжыным ихэжыныгъэ илахышхо зэрэхишыхьэрэм, общественнэ-политикэ лофшлэным чанэу зэрэхэлэжыэрэм ыкй ыныбжы илъэс 60 зэрэхуырэм япхыгъу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытху тамыгъу «**Законыр. Пшэрылыр. Цыфыгъэр**» зыфилорэр фагъэшъошагъ **Захаров Василий Иванович**, муниципальнэ гъэпсыклэ зилэ «Айрюмовскэ къоджэ псэуплэм» ипашэ.

Анахь дэгъухэм ахалытагъ

Финансхэмклэ лофхэм языхт зыфэдэр ыкй лофшлэным шуагъэ кытэу зэрэзэхашэрэр гъэунафыгъэнымклэ Урысыем финансхэмклэ и Министерствэ шъолыркхэм азыфагу илъэс къэс щызэхышэрэ мониторингым изэфэхысыжхэр ашыгъэх. Урысые Федерацием ибюджет хэбзэгъуцугъэм къыдильгъэрэ лъэныкъохэр гъэцэклэгъэнхэмклэ анахь шъолырк дэгъу 23-у къыхагъэщыгъэхэм Адыгеир ахэхьагъ.

Шъолырк финанс гъэлорышлэнымклэ лофхэм языхт зыщыдэгъухэ купым субъект 54-рэ, анахь къэгъэлъэгъон дэйхэр зилэхэм субъекти 6 ахэхьагъэх.

Шъолырк финанс гъэлорышлэным изыхт осэшу фэшыгъэнымклэ анахь зыналэ зытырагъэтыгъэр бюджетым иплан изэхэгъуцон, ащ игъэцэклэн, финансхэм алъэныкъоклэ муниципальнэ образованихэм, къэралыгъо мылкъум игъэлорышлэн ыкй къэралыгъо фэо-фашлэхэм ягъэцэклэнклэ зэпхыныгъэу адырлэр зыфэдэр арых.

— 2010-рэ ыкй 2011-рэ илъэсхэм финанс гъэлорышлэнымклэ Адыгеим къэгъэлъэгъонышхоу илагъэхэр къызэтэдгъэнэнхэ тлъэкыгъэ. Кыблэ федеральнэ шъолырым исубъект анахь дэгъоу къыхагъэщыгъэхэм ащыщых Астрахань ыкй Ростов хэкухэр, — къылуагъ АР-м финансхэмклэ иминистрэу Долэ Долэтбый.

лофтхьабзэм АР-м и Лышхьэ пэублэ псалъэ къыщишызэ, блэкыгъэ илъэсым министерствэм лофэу ышлагъэм изэфэхысыжхэм уагъэрэзэнэу зэрэщытыр къыхыгъэщыгъ, ащклэ ведомствэм ипаци, къулыкъушлэхэм афэрэзагъ.

— Адыгеим щыпсэурэ цыфхэм ярэхьатныгъэ къэухъумэгъэным, цыф лъэпкъ зэфэшхьафхэм азыфагу илъ зэгурылорыгъэр гъэптыгъэным, бзэджэшлагъэу республикэм щызэрахьэрэр нахь маклэ шыгъэным адэлэжыэрэ хэбзэгъуцугъэм къулыкъухэм гущылэ дэхабэ афэплоныр атефэ, — къылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — Мыхэм ялоф хэшыкышхоу фырылэм ишуагъэклэ, терроризмэм ыкй экстремизмэм япхыгъэ бзэджэшлагъэхэр республикэм къыхуыгъэхэп, лъэпкъ ыкй дин зэгурылорыгъэ илъ. Оперативнэ лофхэм языхт зыкъыфэбгъазэмэ, зыныбжы имыкыгъэхэм зэрэхьэгъэ бзэджэшлагъэхэм япчъагъэ къыщыклагъ, нэмык гъэхьагъэу цылэри маклэп. Ащ даклоу цыфым ыпкыныгъэ-лыгъэ шъобж хылыгъэхэр зэрэтырашагъэхэм, наркотик зыгъэфедэхэ хэбзэгъуцугъэр зыукуагъэхэм япхыгъэ бзэджэшлагъэхэм япчъагъэ зэрэхьагъэм, бзэджэшлэгъэ хылыгъэхэм ыкй хылыгъэ дэдэхэм япроцент нахьыбэ зэрэхуыгъэм хэбзэгъуцугъэм аналэ нахь тырагъэтын фае. Джащ фэдэу блэкыгъэ илъэсым Адыгеим игъогухэм къатэхуыгъэ хуыгъэ-шлагъэхэм ахэлодагъэхэм япчъагъэ нахьыбэ зэрэхуыгъэми тегъэгумэкы. Къалэу Волгоградрэ Ставрополь краимрэ террористическэ актхэр къызэрэащыгъэхэр, Шъачэ щыклошт кымэфэ Олимпиадэр къызэрэблэгъагъэр къыдэтлытэнхэш, щынэгъончъэным епхыгъэ лофыхъохэм джыри нахь лъэшэу тыналэ атетыдзэн, тиофшлэн нахь дгъэлъэшынын фае. Ащклэ УФ-м и Президентэу Владимир Путинырэ къэралыгъом и Премьер-министрэу Дмитрий Медведевырэ къагъэуцугъэ пшэрылхэр шлокл имылэу дгъэцэклэнхэм тызэгъусэу тыдэлэжыэшт. Гумэкыгъоу тэпашхьэ итыр маклэп, ау тызэгъусэу, зыкыныгъэ тазыфагу илъэу тызэдэлажыэмэ, обществэр къыхэдгъэлажыэмэ, а зэклары зэшлохыгъэ хуышт.

Нэужым гушыр ыштагъ АР-м хэгъэгу клоц лофхэмклэ иминистрэу Александр Ре-

Зэфэхьысыжхэм уагъэрэзэнэу щыт

Адыгэ Республикэм хэгъэгу клоц лофхэмклэ и Министерствэ иколлегие игъэклотыгъэ зэхэсыгъо тыгъуасэ илагъ. Къулыкъум 2013-рэ илъэсым лофэу ышлагъэм изэфэхьысыжынын ыкй къыхьэгъэ 2014-рэ илъэсым пшэрылыгъэу зыфигъэуцужыыхэрэм ар афэгъэхьыгъагъ.

Зэхэсыгъом илофшлэн хэлэжыагъэх Адыгэ Республикэм и Лышхьэу Тхьаклушынэ Аслъан, республикэм и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр, федеральнэ инспектор шхьалэу Лылуужу Адам, республикэм и Апшэрэ Хьыкум итхьаматэу Трэхьо Аслъан, АР-м и Прокурор шхьалэу Василий Пословскэр, УФ-м щынэгъончъагъэмклэ ифедеральнэ къулыкъу и Гъэлорышлалэу Адыгеим щылэм ипашэу Олег Селезневыр, УФ-м и Следственнэ комитет республикэмклэ иследственнэ гъэлорышлалэу ипашэу Александр Глуценкэр, министерствэм иколлегие хэтхэр, нэмыкыхэри.

чицкэм. Ащ къызэрылуагъэмклэ, блэкыгъэ илъэсым полицием икъулыкъушлэхэм анахьэу аналэ зытырагъэтыгъэ лъэныкъохэм ащыщых бзэджэшлагъэхэм якъыхьэгъэщын ыкй ахэр къэмыхъунхэм пэшлоры-

гъэшэу дэлэжыгъэныр, общественнэ рэхьатныгъэр къэухъумэгъэныр, экстремизмэм ыкй терроризмэм апэшлуклогъэныр. Кыблэ федеральнэ шъолырым хэхьэрэ субъектхэм ягъэпшагъэмэ, 2013-рэ

илъэсым республикэм ихэбзэгъуцугъэм бзэджэшлагъэу зэхьафым алъэкыгъэм ипроцент нахьыб, ащклэ пэрытныгъэ зылыгъ регионхэм тащыщ. Тыгъоным, автотранспортыр зэрэрафыжыагъэм, нэмык лъэныкъохэмклэ хэбзэгъуцугъэр зэраукуагъэм ипчъагъэ нахь маклэ хуыгъэ. Ахьщэ къуалхьэ зыштэгъэ нэгырэ 84-рэ къаубытыгъ. Гумэкыгъоу министрэм къыгъэнэфагъэхэм ащыщ республикэм шагъэунафыгъэ укыгъэ лоф 20-м щыцэу 5-р зэхьафым зэрамылэкыгъэр. Полицием хэт нэгырэ 21-мэ алъэныкъоклэ уголовнэ лофхэр къызэлэуахыгъэх. Оперативнэ лофшлэным ылыгъэныкъоклэ гъэхьагъэу щылэхэм анахьэу, гумэкыгъохэм министрэр къащыуцугъ. Ахэр дэгъэзыжыгъэнхэм фэшл шлэгъэн фаехэм къатэгущылагъ, пшэрылыкыгъэхэр къыгъэуцугъэх.

Зэхэсыгъом икълэхым илъэсым къыклоц анахь чанэу лоф зышлэгъэ къулыкъушлэхэм ащыщхэр къыхагъэщыгъэх, ахэм щытхуыцлэхэр, медальхэр, шуухафтынхэр афагъэшъошагъэх.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.
Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Еплъыщтыр бэдэд

Мэзаем Шъачэ щы-
клошт Олимпиадэм изэнэ-
кыокъухэм тыхэгъу ис
цыф пчъагъу еплъышт-
хэмрэ емыплъыштхэмрэ
зэрагъэшлэнэу ВЦИОМ-м
(цыфхэм яеплкъыкхэр
зыуплкъыкхэр гупчэу Уры-
сыем илэм) илофышлэхэм
ушэтынхэр ашыгъэх.
Илъэсыклэм икхыагъу
кэблэгъагъу ахэр нэ-
бгырэ 1600-мэ яупчы-
гъэх, яшлоигъоныгъэхэр
кыарагъэуагъэх.

Пчъагъэхэм кыызера-
гъэлаборэмклэ, цыфхэм
япроцент 78-р Олимпий-
скэ джэгунхэм яплъы-

щтых. Ащ щыщэу про-
цент 54-м телевидени-
емрэ Интернетымрэ агъэ-
федэшт, процент 22-р
кэбарыклэу кыатыхэрэм
ядэуштых, проценти 2-р
зэнэкъокъухэм стадион-
хэм ащеплъыштых. Зэуп-
чыгъэ цыфхэм ащыщэу
процент 20-м Олимпи-
адэр зэрашломыгъэшлэ-
гъоныр ыкли зэремы-
плъыштхэр кыауагъ.

Спорт лъэкъ зэфэ-
шхъафхэу цыфхэм нахь
якласэхэри кыахэгъэщы-
гъэх, ахэр хоккеир, биат-
лоныр ыкли фигурнэ ка-
таниер арых. Теклоныгъэр

Олимпиадэм кышыдыхы-
нэу нахь зыщыгъыгъэх-
рэ спортсменхэм ацлэхэр
кырауагъэх. Ахэм апэ
итых фигуристэу Евгений
Плющенко, биатлонист-
хэу Ольга Зайцева, хок-
кеистэу Александр Овеч-
киныр.

Къалэхэу Екатерин-
бург, Краснодар, Крас-
ноярскэ, Омскэ, Шъачэ,
Тюмень, Хабаровскэ ыкли
Ханты-Мансийскэ Олим-
пиадэ джэгунхэр оклофэ-
хэклэ, ахэм цыфхэр зы-
щяплъын алъэкышт чы-

плэхэр шагъэнэфагъэх,
телеэкранышхохэр ща-
палъагъэх.

Ежъ Шъачэ Урысыем
ихэшыпыкыгъэ командэ
фэгумэкыкхэрэм апае мэ-
заем болельщикхэм я
Унэ щызылухыгъэшт. Мыщ
мафэ кэс цыфхэр шлу
алъэгъурэ спортсменхэм
ащылуклэнхэ алъэкышт,
зэнэкъокъухэм щяплъы-
щтых, теклоныгъэу ти-
спортсменхэм кыдахыгъ-
рэр щыхагъэунэфыкы-
щтых.

Пэшорыгъэшэу кыиз-
ралытагъэмклэ, олимпий-
скэ джэгунхэм зэрэду-
наеу нэбгырэ миллиарди
4 фэдиз щяплъышт.

(Тикорр.).

Кымэфэ олимпиадэм зыфагъэхъазыры

Олимпиадэмрэ Пар-
алимпиадэмрэ якультурнэ
программэ кыдыхэлъы-
тагъэу, олимпийскэ пар-
кым «Адыгэ Унэ» кы-
щызылуахышт. Олимпи-
адэм къеклолэшт хъаклэ-
хэр Кавказым бэшагъэу

щыпсэурэ адыгэ лъэккым
икультурэ ибайныгъэ нэ-
луасэ фашынхэм фэш мы
гупчэр агъэпсышт.

Адыгэ Республикэм
и Лъэкъ музей члэлъ
пкъыгъо зэфэшхъафхэр,
дунаим щызылэахлэр ди-

зайнерэу Стлашъу Юрэ
иджэнэ дыгъэхэр ащ ра-
хыплэщтых. Джащ фэдэу
Олимпиадэм къеклолэшт-
хэм ашлогъэшлэгъонышт
АКЪУ-м иклэлэегъаджэу,
инджылыз филологием
икафедрэ ипашэу, зэлъа-
шлэрэ модельерэу ыкли
дизайнерэу, гъэхэгъэ-
шлхэр зилэ Махэрэ Су-
саннэ лъэккым епхыгъэ
щыгъынхэм яколлекциеу
ыгъэхъазырыгъэм икъэ-
гъэлэгъон.

Мэхъанэшхо зилэ спорт

лофтхъабзэм Адыгеим
икышт ансамблэу «Нарт»
зыфилорэм лъэккым
икъэшэу зэфэшхъафхэр
хъаклэхэм апае кышы-
щтых, адыгэхэм яискусст-
вэ ибайныгъэ цыфхэм
арагъэлэгъушт.

Адыгеим икышт лы-
клохэм якъэгъэлэгъонхэр
Олимпиадэр оклофэ мафэ
кэс щылэщтых. Мы ма-
фэхэм лофтхъабзэм хэлэ-
жъэштхэм эклэми яшъы-
пкъэу загъэхъазыры.

(Тикорр.).

КЪЭБАРЫШУ

ФАП-хэм къахэхъо

Илъэсыклэр кыхъанклэ мэфэ
заулэ къэнагъэу къуаджэу Еджэр-
кыуае клэу ФАП — фельдшер-
мамыку пункт — кышызылуа-
хыгъ. Ащ къоджэдэхэм язакъоп
щыгушлукыгъэхэр, цыфхэм къа-
фэгушлонхэу Адыгэ Республикэм
псауныгъэр къэхъумэгъэнымклэ
иминистрэу Мэрэтыкыо Рустем,
Кошхъэблэ район администраци-
ем ипашэу Хъамырзэ Заур, нэмык
хъаклэхэри къеклогъагъэх.

— Тилэзаплэ зычлэтыгъэр унэжы.
ФАП-м пае псэолъаклэ тшынуэ
джынэс амал тилагъэп. Федераль-
нэ программэу «2010 — 2013-рэ
илъэсхэм къуаджэм социальнэ
хэхъоныгъэхэр егъэшлыгъэнхэр»
зыфилорэм ихъатырклэ тикъуаджэ
фельдшер-мамыку чыплэ дэты
хъугъэ. Инэу тафэраз лэпылэгъу
кытфэхъугъэ пстэуми, — кыти-
луагъ Еджэркыое чыплэ зыгъэлэ-
рышлэжыплэм итхъаматэу Браф-
тэ Руслъан.

Джынэс ФАП-м илофышлэхэм-
кли, ащ къеклуалэхэрэмкли сым-
аджэхэм яфэлэ-фашлэхэр икыоу
афагъэцэклэныр кыныгъ. Лэзэпла-

клэр нэфын, фабэ, оборудование
зэмылэужыгъоу агъэфедэштхэр
члэтых. Арыш, еджэркыуаехэм
ящылэгъэ шыпкъэу зы лофы-
гъо зэшлохыгъэ зэрэхъугъэр инэу
ягуап.

Еджэркыуае нэмыккэу къутырэу
Казеннэ-Кужорскэми икыгъэ
илъэсым фельдшер-мамыку пункт
клэу кышызылуахыгъ. Тлүми со-
мэ миллиони 6,5-рэ апэлуагъэ-
хъагъ.

Адыгеим инэмык чыплэ зэфэ-
шхъафхэми ащ фэдэ лэзаплэхэр
ащэгъэпсыгъэх. Зэрэ республикэу
пштэмэ, 2010-рэ илъэсым кыще-
гъэжъагъэу псэуплэ 25-мэ ФАП-
хэр клэу къадагъэуцуагъэх. Фе-
деральнэ программалэу «2014 —
2017-рэ илъэсхэм ыкли 2020-рэ
илъэсым нэс теубытагъэ хэлъэу
къоджэ псэуплэхэм хэхъоныгъэхэр
ягъэшлыгъэнхэр» зыфилорэм кы-
зэрэдилытэу, джыри фельдшер-
мамыку пункт 35-рэ Адыгеим кы-
щызылуахышт.

ШЪАУКЪО Аслъангуаш.

НЫДЭЛЪФЫБЗЭР

Адыгабзэр сценэм щагъэлугъ

Лъэкъ зэфэшхъафхэм абзэхэр агъэфедэхэзэ
зэнэкъокъугъэх Шъачэ дэт клэлэцыкылу ыгъы-
плэхэмрэ еджаплэхэмрэ ачлэс клэлэцыкылухэр.

Зэнэкъокъум зэреджагъэхэр «Си Хэгъэгъу», хэ-
лэжъагъэхэр адыгабзэ, ермэлыбзэ, гьурджыбзэ
ыкли урымыбзэ зылул сабийхэр ары. Лофтхъабзэу
зэрахъагъэм клэлэцыкылу лэпэлэсэхэр кызырэх-
гъэщыгъэм нэмыккэу, яныдэльфыбзэ шлу алъэ-
гъунымклэ ыкли агъэлэплэнымклэ ишлуагъэ кэ-
кыуагъ, лъэкъ зэфэшхъафхэм къахэкыгъэ сабий-
хэр нахь зэпэблагъэ хъугъэх.

— Зэнэкъокъур гъэшлэгъонэу кыуагъэ, — кы-
лотагъ Шэхапэ дэт гурыт еджаплэм адыгабзэмклэ
клэлэцыкылухэр щезыгъэджэхэрэ Гъошъо Сэлэ-
мэт. — Клэлэеджаглохэр куп-купэу гошчыгъагъэх.
Ахэм ахэтыгъэ сабийхэу клэлэцыкылу ыгъыплэ-
хэм ачлэсхэми чанэу зыкыагъэлэгъуагъ.

Ежъхэм яеджаплэ щеджэрэ ныбжьыкыкхэм
2012-рэ илъэсым агъэуцуагъэу «Пхэкыч» (лэ-
шынэ Хъазэрэт) зыфилорэм алэрэ степень зилэ
Дипломыр зэнэкъокъум кышыдыхыгъагъ. Мыгъэ
Сэлэмэт ыгъэхъазырыгъэ артист цыкылухэм Хъуа-
джэ икъэбархэм ащыщэу «Тыс, клэко» зыфилорэм
техыгъэ сценкэ агъэуцугъ. Гъошъо Ахьмэд, Мэ-
джэджэ Вячеслав, Ныбэ Валерий, Бердые Люд-
милэ зыкызызэрагъэлэгъуагъэр еплъыгъэхэми,
жюри хэтхэми агу рыхыгъ. Я II-рэ степень
зилэ Диплом къафагъэшъошагъ.

НЫБЭ Анзор.

Сурэтым итыр: Гъошъо Сэлэмэт.

Кушъу Юрэ лъэшэу тыфэраз

Мафэ горэм Хъашхъуанэкъо Аслъанрэ сэ-
рырэ гушылэгъу тызэфэхъугъэу почтэм сыклонышъ,
гъэзет сызэрэклэштхытхэр зесэлэм, «Адыгэ макъэр»
кызырэфыратхыкыгъахэр ащ кысылуагъ. Къуа-
джэм дэс ветеранхэм адыгэ гъэзетым Кушъу
Юрэ зэрафыклэштхыгъэр кызыселом, лъэшэу сигуа-
пэ хъугъэ. Лъэкъ гъэзетыр уиунэ кыхъан фае,
ар зыщытымыгъэгъушэу, зы илъэс блэтымыгъэ-
клэу тыклэштхэ. Адыгэ шъолъырым кэбарыклэу
кыхъухъэхэрэм «Адыгэ макъэм» ташегъэгъуазэ,
цыф цлэрылоу тилэхэм нэлуасэ тафешы. Псауны-
гъэм фэгъэхыгъэу Жаклэмыкыо Аминэт кытхы-
хэрэм сэ сшхъэклэ сшлогъэшлэгъонэу сяджэ.
Мары 2013-рэ илъэсым, шышхъэлум и 24-м
кыдэкыгъэ гъэзетым «Упсаунэу уфаемэ» зы-
филорэ тхыгъэр лъыдэклауэ зилэхэр зэрэзыфэ-
сакыжынынхэ фаехэр итхагъ, джащ фэдэу ал-
пергием иапэрэ нэшанэхэр зыфэдэхэр ыкли нэ-
мык гъэшлэгъоныбэхэр ащ кырегъахъэх. Ахэр
тэ, нэж-лужхэмклэ, лэпылэгъу кытфэхъух. Ащклэ
лъэшэу тыфэраз Аминэт.

Мыгъэ Юрэ ихъатырклэ гъэзетыр кытфэклошт,
ащклэ «тхъауегъэпсэу» етэлэ. Юр, псауныгъэ
пытэ уилэу, уигухэлхэр кыбдэхъунхэу гъэзетыр
кызыфиптхыкыгъэ нэж-лужхэр кыпфэлэхол.

Хъут Якъуб.
лофшлэным иветеран.
Джэджэхъапл.

Къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгеим»
щылажэхэрэм гухэкышхо ащыхыгъ Адыгеим
и Радио иветеранэу, Хэгъэгъу зэошхом хэлэжъа-
гъэу Резникова Надежда Федор ыпхъур зэрэ-
щымылэжыр ыкли зидунай зыхъожыгъэм иуна-
гъорэ игупсэхэмрэ афэтхъаусыхэх.

Цыфхэм афэгумэкIхэ, хьаумэ зыгорэм ифедэ хэлъа?

Шъугу къэдгъэкIыжьын, федеральнэ хэбзэгъуауу «Рекламэм ехьылаб» ыкIи «Спиртым, шъон пытэхэм ыкIи спирт зыхэт продукцием якъы-дэгъэкIынрэ ягъэзеклонрэ къэралыгъо екIолакIэу къыфагъотыхэрэм ехьылаб» зыфиохэрэм зэхъокIыныгъэхэр афэ-шыгъэным фэгъэхьыгъэ унашъо 2012-рэ ильэсым бэдзэгъум и 20-м къызэрэдэкIыгъагъэр. Ащ къыдилытэу 2013-рэ ильэсым щылэ мазэм и 1-м къы-щегъэжьагъэу къэбарлыгъэлэс амалхэм шъон пытэхэр рекламэ ашIынхэ фитыныгъэ ялэ-жьэп, Интернетри ащ къыхе-убытэ.

Шъон пытэхэм ягъэзеклон лыплъэрэ федеральнэ къулык-кIум зэрилытэрэмкIэ, спирт зыхэт продукцием ыуасэ зэрэдэкIолягъэм ушъхьагъоу фэ-хъугъэр спиртым телъытгъэ акцизым къызэрэхэуагъэр ары. АкцизымкIэ ставкэу шы-лэхэм ауасэ спирт зы литрэм телъытагъэу сомэ 300 хъушты-гъэмэ, 2014-рэ ильэсым къы-щегъэжьагъэу ар сомэ 400 — 500-м кIэхьагъ. Джащ фэ-дэу ыпшъэкIэ зигугъу къэт-шыгъэу къулыкIушIаплэм илэ-

Шъон пытэхэм ягъэзеклон лыплъэрэ федеральнэ къулыкIум унашъоу ышIыгъэмкIэ спирт зыхэт продукциеу Урысыем къышIыдагъэкIыхэрэм мы ильэсым тIогъогъоу къахэхьышт. Щылэ мазэм литрэныкIо хъурэ аркъым анахь осэ макIэу илэщтыр сомэ 199-рэ хъугъэ, шышъхьэу ехъулэу а пчъа-гъэр сомэ 220-м кIэхьагъ.

Мыекъуапэ къышIыдагъэкIы-рэ аркъхэм 2013-рэ ильэсым анахь осэ макIэу ялагъэр сомэ 190-рэ хъуштыгъэ, 2014-рэ ильэ-сым ар сомэ 204-м нэсыгъ. Ау етIани къэлогъэн фае тучан пэпчъ осэ зэфэшъхьафхэр ялэхэу аркъхэр зэрэтетхэр.

Аркъым нэмыкIэу адрэ шъон-хэу спирт зыхэтхэми (санэм, коньякым, брендим, нэмыкI-хэми) ауасэ зэхапшIэу къахэ-

зидентэу Владимир Путиным Къэралыгъо Советым изэхэсы-гъо къышIылауагъ шъон пытэхэм апышIагъэхэм ябэныгъэным пае ахэм ауасэ къазэрэхэхьорэм дакIоу спортыр, псауныгъэр зы-гъэпытэшт шыкIэхэр цыфым къызфигъэфедэныр мыщ дэ-жым мэхъанэшхо илэу зэрэ-хъурэр. Анахьэу къоджэ псэу-плэхэм адэхсхэр ешъоным шы-ухъумэгъэнхэмкIэ гумэкIыгъоу къэуцурэр хэбзэ гъэнэфагъэ икIоу зэрэщымылэр ары.

Наркологхэм зэралытэрэм-кIэ, мы гумэкIыгъор дэгъэзы-жыгъэ хуынымкIэ анахьэу ана-лэ зытырагъэтын фаер шъоным игъэфедэнкIэ тикъэралыгъо гъэ-псыкIэу илпыр зэблэхъугъэныр ары. Гушылэм пае, шъоным гра-дусэу хэтыр нахь макIэ шы-гъэн, шъон нэпцIхэр къэзы-шыхэрэм ябэныгъэн фае, джащ фэдэу псауныгъэм зэрар езы-хышт шыкIэхэр шыгъэзыгъэн-хэр пропагандэ шыгъэныр зэ-кIэмэ анахь шъхьа. Мыщ фэдэ екIолакIэхэр зэхэуытагъэу шытынхэ фае. Ау сьд фэди-зэу мы гумэкIыгъом теушы-

загъэм нахьыбэмэ джэуапэу къыратыжыгъэр — «Сызрэ-шъоштыгъэм фэдэу тапэки сешъошт».

Психолог-экспертхэм зэралы-тэрэмкIэ, ицIыкIугъом къы-щегъэжьагъэу сабым зекIокIэ дэйхэр къыхэмыфэнхэу бгъэ-сэн фае, армырмэ нэужым гъогу занкIэм тебгъэхьажы-ныр къыны хъушт. Хэбзэгъуау-гъэ гъэнэфагъэхэр мыщ зэри-щыкIагъэм шъэч хэлъап, ау къэ-барлыгъэлэс лэшIэнри ащ дэ-хэтын фае. Ащ ишIуагъэкIэ кIэ-лэцIыкIухэр шъонхэм ащыхъу-мэгъэнхэм епхыгъэ къэбары-ны-тыхэм алъыгъэлэсыгъэным иамал шылэшт. АщкIэ телевиде-нием, гъэзетым яшIуагъэу къэ-

гъуаеп. Шъон пытэхэм ауасэ хагъахъо къэсми, аркъ нэпцI зыщэхэрэм ялофхэр нахь дэгъу мэхъу зэпыт. Сыда плэмэ ар-къыр зышIолапIэхэм шъон нэпцIыр ащэфы ыкIи бэхэм ар къямыкIоу елIыкIых. Анахьэу къоджэ псэупIэхэу гъот макIэ зилэ цыфхэр зыдэхсхэр ары зэхэшыгъэгъэ шъонхэр гъэ-быллыгъэкIэ зышIащэхэрэр.

Мыщ фэгъэхьыгъэу 2011-рэ ильэсым УФ-м и Къэралыгъо Думэ унашъо ышIыгъ аркъ пшын ыкIи пщэн уфимытэу. Ау унэгъо кIоцIым самагоныр щыбгъэфедэн плъэкIынэу ащ къыделытэ. Арэу щытми, хэ-бзэгъуауу афэцакIэу пфэ-лоштэп, ыпэки зэрэщытгъэм фэдэу гъэбыллыгъэкIэ джыри ащэ.

Шъон пытэхэм къазэрэхэ-хъуагъэм цыфхэм гупшысэ гъэнэфагъэхэр аригъэшIыгъэх. АщкIэ яеплпыкIэхэри зэфэ-шъхьафых.

ГЪУКIЭЛI Аслъанбэч, пенсием щыI

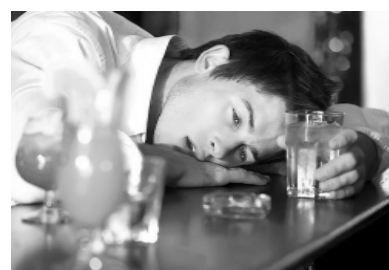
Шъон пытэхэм къазэрэхэ-хъуагъэм сэ ащ фэди-зэу мэхъанэшхо ешIырэп. Сыда плэмэ ыпэки зэрэщытгъэхэм фэ-дэу тапэки ешъошты. Мыщ дэжым хъун ыпэкишIытэр зы: цыфхэр нахь пыутым лъыхъу-шты, аркъ нэпцIым зыра-тышт. Шъоным къызэрэхэуа-гъэу ежъ къэралыгъом

Спирт зыхэт продукцием ыуасэ зэрэдэкIолягъэм ушъхьагъоу фэхъугъэр спиртым телъытгъэ акци-зым къызэрэхэуагъэр ары. АкцизымкIэ ставкэу шылэхэм ауасэ спирт зы литрэм телъытагъэу сомэ 300 хъуштыгъэмэ, 2014-рэ ильэсым къыщегъэ-жъагъэу ар сомэ 400 — 500-м кIэхьагъ.

ЗэкIэ къэралыгъохэр пштэмэ, шъон пытэхэм арылIыкIыгъэхэм япчъагъэ Урысыем щынахьыб. Ар къызыхэкирэри къэшIэгъуаеп. Шъон пытэхэм ауасэ хагъахъо къэсми, аркъ нэпцI зыщэхэрэм ялофхэр нахь дэгъу мэхъу зэпыт.

фышIэхэм къызэралорэмкIэ, спирт зыхэт продукцием къы-зыкIыхэхъуагъэу алпытэрэр гъэ-стыныпхъэ шъуантIэм, элек-троэнергием ауасэ къызэралэ-тыгъэр, ащ нэмыкIэу шъон пытэр зыхашIыкIырэ гъомылап-хъэхэу коцым, хъэм, хъамцIы-им ыкIи сэнашъхьэм ауасэ къы-зэрэхэхъуагъэр ары.

2013-рэ ильэсым Урысыем щашэрэ аркъ литрэныкIоу хъурэ бэшэрэбым анахь осэ макIэу илагъэр сомэ 170-рэ. Мы уасэм къыпкырыкIыхэхэу агъэнэфагъ литрэ зэфэшъхьаф зэрыфэрэ бэшэрэбхэм ауасэхэри. Джащ фэдэу коньякым анахь осэ макIэу илагъэр сомэ 280-рэ. Шъон пытэхэм ягъэзеклон лыплъэрэ федеральнэ къулыкIум джы унашъоу ышIыгъэмкIэ, сомэ 199-рэ нахь макIэ зыосэ аркъыр хэбзэгъуауу пэ-шIуекIо. Арышъ, цыфхэр щэ-фэхэ зыхъукIэ шапхъэхэм ади-штэрэ шъон пытэр зэхэфын ыкIи аркъ нэпцIым зышIащэ-ен алъэкIышт.

хъуагъ. Шъон пытэхэм ягъэ-зеклон лыплъэрэ федеральнэ къулыкIум иунашъокIэ ыпэки зигугъу къэтшыгъэ продукциеу литрэныкIоу хъухэрэм анахь осэ макIэу илэщтыр сомэ 293-м нэсыгъ. Мыщ дэжым къэлогъэн фае, брендим ыкIи виским анахь коньякым ыуасэ нахь лъапIэ зэрэхъуштыр, зы бэ-шэрэбым телъытагъэу анахь осэ макIэу ащ илэщтыр сомэ 322-рэ. ЕтIани къэлогъэн фае, спирт зыхэт шъоным граду-сэу хэтым елпытыгъэшт ащ ыуасэ зыфэдишIытэ. Гушылэм пае, литрэныкIоу хъурэ шъо-нэу градус 28-рэ зилэм сомэ 144-м къыщегъэжьагъэу, градус 61-рэ зыхэтым сомэ 348-м нэ-сэу аосэшт.

Аркъым анахь осэ макIэу илэщтым игъэнэфэн апэрэ лъэ-бэкIоу къэралыгъом ышIыгъэ-хэм ащыш. 2010-рэ ильэсым ащ фэдэ унэшъо гъэнэфагъэ-хэр аштэгъагъэх. Ахэм къа-пкырыкIыхэхэу 2020-рэ ильэ-сым нэс ешъуахэхэм япчъа-гъэ нахь макIэ ашIынэу ары зэрэгугъэхэрэр. Специалистхэм зэралытэрэмкIэ, шъон пытэ-хэм ауасэ къызэралэтыгъэм ишIуагъэкIэ шапхъэхэм адимы-штэрэ шъонхэу Урысыем щы-зекIохэрэм япчъагъэу къелыхы-нэу ары (джырэ уахътэм про-цент 60-м ар кIэхьэ).

Урысые Федерацием и Пре-

Мыекъуапэ къышIыдагъэкIырэ аркъхэм 2013-рэ ильэсым анахь осэ макIэу ялагъэр сомэ 190-рэ хъуштыгъэ, 2014-рэ ильэсым ар сомэ 204-м нэ-сыгъ. Ау етIани къэлогъэн фае тучан пэпчъ осэ зэфэшъхьафхэр ялэхэу аркъхэр зэрэтетхэр.

лагъэхэми, шъон пытэр зикIа-сэхэм япчъагъэ нахь макIэ хъу-гъэу пфэлоштэп. Ар къеушы-хьаты псауныгъэр къэухъумэ-гъэнымкIэ Урысыем илэпкIэ гупчэ уплэклунэу зэхышIагъэм. УпчIэу «аркъым ыуасэ со-мэ 300-м зэрэкIэхьагъэм сы-дэуштыгъэу уплэпIа?» зыфилоу цыф зэфэшъхьафхэм афагъэ-

хэм ыкIи тутыным яшъохэрэм япчъагъэ нахь макIэ шыгъэ-ныр, псауныгъэ уилэным ыкIи спортым упылыным нахьышIу зэрэщымылэр агурыгъэлэгъэныр арых.

Сьд фэди-зэу унашъоу къыда-гъэкIыгъэм, гукъау нахь мы-шIэмэ, ыпэки зэрэшъуагъэхэм фэдэу тапэки цыфхэр ешъо-шты. Ар хэткIи шъэфэп. Мы гумэкIыгъор охътэ кIэклым дэ-гъэзыжыгъэу хъушты. Ау цы-фым ипсауныгъэкIэ шъоным зэ-рарэу къыхьырэ нахь макIэ шыгъэн зэрэфаем шъэч хэлъап. ЗэкIэ къэралыгъохэр пштэмэ, шъон пытэхэм арылIыкIыгъэхэм япчъагъэ Урысыем щынахьыб. Ар къызыхэкирэри къэшIэ-

ифедэу щыт нахь, цыфхэр ащ паекIэ нахь макIэу ешъошт-хэл.

БЭЧЫР Марин

Аркъым ыуасэ къызэрэхэ-хъуагъэм ишIуагъэу къэкIонэу сэлъытэ, сыда плэмэ мыр нахь лъапIэ зэрэхъугъэм къыхэкIы-кIэ бэмэ ащэфыжынын амал ялэштэп. Ау мыщ дэжым къэ-логъэн фае: аркъ нэпцIыр зы-щэхэрэм ялоф нахь дэгъу зэ-рэхъуштым шъэч хэлъап. Зэ-кIэми дэгъоу тэшIэ спирт зэ-хэшыгъэгъэ зы бэшэрэбэу со-мэ 50 фэди-зэу зыуасэр къуа-джэхэр хэгъэки, къалэми щыбгъотын зэрэплээкIыштыр. Аркъ нэпцIыр зышIыхэрэр, зыщэхэрэр хэбзэхъуамакIо-хэм къыхагъэщыхэми, тазырэу ахэм атыралыхэрэр зэрэма-кIэм къыхэкIыкIэ агъэщынэ-шъухэрэп, ятIонэрэ мафэм ялоф паддэжы.

МЭРЭТЫКIО Асыет

Аркъым ыуасэ къызэрэхэ-хъорэм десэгъаштэ ыкIи а унашъор игъо дэдэу сэлъытэ. Мы аужырэ илэс заулэм шъон пытэм ыпэки лъэшэу дэкIолягъ. Мыщ дэжым къэралыгъом анахьэу ыналэ зытыригъэтын фаеу слытэрэр аркъ нэпцIыр зыщэхэрэм пшъэдэкIыжъэу аригъэхьырэ джыри нахь гъэ-лъэшыгъэныр ары. Сыда плэмэ шапхъэхэм адимыштэрэ продукциер зыщэрэр цыфым ипсауныгъэу зэрэзэщыгъахъо-рэм емыгупшысэу ежъ ифедэу къызэрэхэкиштыр нахь шъхьа-лэу егъэуцу. Ащ фэдэу цыф-хэм язекIуакIэу къызгурылорэп ыкIи сьд фэдэрэ лъэныкIокIи адэзгъэштэн слъэкIырэп.

КИАРЭ Фатим.

АДЫГАБЗЭР ТЫРКУЕМ ИУНИВЕРСИТЕТЩЫЗЭРАГЪАШІ

Мыгъэрэ илъэс еджэгъум Тыркуем ит къалэу Дюздже дэт университетым Fen Edebiyat факультетэу хэтым кавказыбзэхэр щызэрагъашлэнэу къутамэ къыщызэуахыгъ. Дюздже университетыр 2006-рэ илъэсым агъэпсыгъ, ины, факультетыбэ ил, Fen Edebiyat — бзэмрэ литературэмрэ зыщызэрагъашлэрэр — апэрэ факультетэу зэхашагъэмэ ащыщ.

Кавказыбзэхэм ащыщэу адыгабзэр, гъурджыбзэр, абхъабызбзэр ащ щаклэх. Адыгэ къэралыгъо университетым адыгэ филологиемккэ икафедрэ иклэлэгъаджэхэм иоф щашлэнэу ащ

рагъэблэгъагъэх. Ахэр — профессорэу Хьаклэмыз Мир, доцентхэу Долэ Рузанэрэ Шхьалэхьо Сусанэрэ.

Адыгабзэр Тыркуем иапшээрэ еджаплэ горэм щызэрагъашлэнэу бэшлагъэу пылыгъэх, ау къадэхуштыгъэп. Ар апэ зыпшэу ифагъэмэ ащыщ Дюздже университетыр. Мыгъэ мы иофыр зэшохыгъэ зэрэхуэгъэм кавказ лъэпкъхэм анэмыклэу зэккэ Тыркуем щыпсээрэ цыфхэр лъэшэу ыгъэрэзагъэх. Ар университетым илэшхьэтетхэм мызэу-мытлоу къыралотыкыгъ.

Адыгабзэр зэрагъашлэнэу

къычлэхьанхэу фитыныгъэ ял зэккэ ныбжьыклэхэу зибаллхэр икхуэрэм. Ащ фэдэу нэбгырэ 21-у къеклоллагъэхэм ащыщэу нэбгырэ 18-р пхырыкыгъ. Къэлогъэн фадэ, еджаклохэм адыгабзэр ышлэу зы нэбгыри ахэтэп. Ащ егъэджен иофыр лъэшэу къегъэхьылъэ, ау щытми, студентэу къычлэхьагъэхэм, тэри тыгу мыккодэу, апэрэ илъэс еджэгъум ыныккэу кыуагъэ, лъэбкъу гъэнэфагъэхэри, гъэхьагъэхэри тшыгъэх.

Зэккэми анахь тызгъэгущоу іэпылэгъу къытфэхурэр цыфхэм фыщытыклэу мы іофым фырылэр ары. Апэрэм-

клэ, адыгэу Дюздже имызакъоу нэмыкл чыплэхэм ащыпсэхуэрэми, яныдэльфыбзэ изэгъашлэнккэ амалэу щылэ хуэгъэр, іофэу тшлэрэр гопэшхо ащэху. Ятлонэрэмккэ, Дюздже университетым илэшхьэтет, зэккэ іофышлэу лутхэм агуи, апси етыгъэу яшлуагъэу къытагъэкыштым фэблэх. Зэккэми анахь инэу кыуачлэ къытэзытырэр ежэ еджаклоу къытфэхуагъэхэм фыщытыклэу еджэным фырылэр ары. Къын алъэгъуми, тезэщыгъ е тыпшыгъ алоу зэхэпхыштэп, гушлэбзыух, плорэр агъэцаккэ, егугъух. Зэфыщытыклэ дахэ тазфагу илпы хуэгъэш, ащ кыуачлэ къытеты.

Адыгабзэм игъэлэжээн тыдэрэ хэгъэгъоу адыгэхэр зэрысхэм зэрашымыпсынклэр зэккэми тэшлэ, ащ бэрэ тырэгущылэ. Анахьэуи ныбжьыклэхэм ныдэльфыбзэр — адыгабзэр — зэралэккэмылпыр гукъэошхоу щыт.

Апэ дэдэ нэмыкл къэралыгъом иапшээрэ еджаплэ адыгабзэр чызылхьэгъагъэр Арнольд Чикобава ары. Ащ 1933-рэ илъэсым Тбилиси

иуниверситет кавказыбзэхэмккэ кафедрэ щызэхичгъагъыккэ 1960-рэ илъэсым нэс илэшхьэтетыгъ. Ащ къыгъэллагъорэр шлулэгъуныгъэ инэу илэпкъ фырилэм дыкыгъоу нэмыкл кавказ лъэпкъхэм ишлулэгъуныгъэрэ шхьэккэфэ инрэ зэрафишлыштыгъэр, адыгабзэр дунаим тет бзэхэм къахэщэу, бзэ гъэпсыккэ гъэшлэгъонэу хэлхэр къыгурылоу зэрэщытыгъэр ары.

Арыш, щытхуэгъу афэплъэгъунэу щыт непэрэ мафэхэм Тыркуем адыгабзэм изэгъашлэн университет іофккэ зэрэщызэхашагъэр. Тирзэныгъэрэ тишхьэккэфэныгъэрэ афэтэгъазэ дэулау гъэ зэхэцаклохэм ащыщхэу профессорэу Ацумыжэ Юсыфрэ Дюздже и Адыгэ хасэ итхьаматэу Джармэ Муратрэ. іофыклэу егъэжъагъэ хуэгъэм гъэхьагъэхэр къыклэлъыккэу ыккэ адыгэхэмккэ мафэ хуэнэу Тхьэм телъэлоу тафэхьоху.

Филологие шлэныгъэхэмккэ докторэу, профессорэу Хьаккэмыз Мир Нухъаыпху.

ЮБИЛЯРХЭР

Полковникыр фондым ипаш

Чыназыр Аслъан Исмахилэ ыккэр ветеранхэм я Адыгэ республикэ Совет іофышлэхэм ащыщ. Теклоныгъэм и Фондэу Советскэ Союзым и Лпыхужъэу Андырхъое Хъусенэ ыцлэ зыхьырым ипаш. Лпыхужьым ифонд къыккэлорэ ахьщэр ары республикэм иветеранхэм я Совет іофшлэнхэр зегъэклогъэнымккэ зышлуагъэ къаклорэр.

Тиреспубликэ иветеран организации Хэгъэгъу зоошхом хэлэжъагъэхэу нэбгырэ 750-рэ хэтэр. Ахэм азыныккэ фэдизыр сымаджэх. Етлани ветеран организациейем къыхеубытэх Уіэшыгъэ Кыуачлэхэм, хьдзэ флотым, хэгъэгъу іоцл іофхэмккэ Министерствэм, прокуратурэм, щынгъончъэнымккэ федеральнэ къулыккым, пограничникхэм, бзэджэшлагъэ зезыхьагъэхэр гъэпшынгъэнхэмккэ Гъэлорышлэплэм, мэзым яветеранхэри. А пстэумэ жъы хуэгъэхэр, сымаджэхэр ахэтэх. Ветеранхэр къызыщыхуэгъэ юбилей мафэхэр хэгъэунафыкыгъэнхэмккэ Теклоныгъэм и Фонд ішлуагъэу къыгъаклорэр маккэп. Ветеранхэм я Совет іофышлэхэм ялэжъапккэ ащ епхыгъ. Ахэр зэккэ А. Чыназырым инэплъэгъу ригъэккыхэрэп. Чыназыр Аслъан 1939-рэ илъэсым щылэ мазэм и 4-м Красногвардейскэ районым щыщ къуаджэу Адэмые къыщыхуэгъ. Мезанизациемерэ электрификациемерэ ямэкъумэщ техникумэу Брюховецкэ

станциэм (Краснодар край) дэтыр къыухыгъ, ау а сэнэхьатым рылэжъагъэп. Къалэу Ленинград дэт Апэрэ Быракъ Плыжъэххэ топ училищэу Октябрэ Плыжыым ыцлэ зыхьырым члэхьагъ, щеджагъ, лейтенантэу къычлэтылшыгъ.

Офицер ныбжьыккэр Оренбург хэкум щылэ топ (артиллерие) дзэм зы илъэсрэ къулыккэр щыхыгъэу Германием Советскэ дзэ къулышхоу щылэм къулыккэр щыхышхуэ ащэгъагъ. Я 8-рэ Дзэу ар зыхэфагъэм илэсиблым ехурэ хэтыгъ. Германием къырашыжыи, 1972-рэ илъэсым Кавказ кыб дзэ округым къулыккэр щыхышхуэ къагъэккыуагъ, Баку къыщыцугъ. Мы къалэм дэт дзэ частым (75215-м) иштаб ипашэу агъэнэфагъ. Етланэ 1975 — 1980-рэ илъэххэм Азербайджан иккэлэ шхьалэ дэт дзэ частэу 75215-м ипэщагъ.

— Баку къулыккэр щыхышхуэ Адыгеим сыщылэ фэдэу къысщыхуштыгъэ, — къелуатэ Аслъан. — Мы къалэм дэсыгъэх адыгэхэри. Ахэм ренэу зыкъысхуагъаккэщтыгъэ. Сщыгъупшэрэп Нэмытлэккэу Русланрэ сэрырэ ренэу тызэрэзэлу-ккэщтыгъэр. Ар Баку ирайон горэм ихьыкум тхьамэтагъ, очылэу иоф ышлагъ. Цыф шлэгъуагъ, иадыгагъэккэ уклэхьанэу щытыгъэп. Тхьэм джэнэт къырет.

Азербайджаным игъэмафэ

фэбэ дэд, ащ елгытыгъэмэ, тиккэлэ зыгъэпсэфыплэ фэд, ижъ къэбзэ дэд, ипсыхьохэр чъагъох. 1980-рэ илъэсым нэс ащ дэлэ дзэм сыхэтыгъ.

Нэужым илъэситлу іпалъэу республикэу Афганистан дзэ упчлэжъэгъоу (советникэу) зэдзэккэлом игъусэу щылагъ. Ежыр дзэ сэнэхьатэу ілэмккэ топыуагъ, ау топым изакъоп афган офицерхэмрэ дзэккэплэхэмрэ зыфигъасэщтыгъэхэр. Урысыем іофицер дзэ іофхэмккэ шлэныгъэ куоу іэккэлыр илъэситло ахэм аригъэшлагъ.

— Афганистан Урысыем иккыблэ лъэныккэу тигъунэгъу къэралыгъомэ ащыщ, —

къытфилотагъ Аслъан. — Миллион 15-м ехэу цыфэу щэпсэу. Быслымынэх. Нахьыбэр чы нэккэ закк. Мэкъу-мэщыр яэкономикэ ылапс. Былымхэр яхъой. Мэлэу ыккэ ічэнэу щыхуэхэрэр миллион 20-м ехъоу къалытэ.

Къушхьэ хэгъэгъум илъэситло къулыккэр къызыщыхьым ыуж Аслъан Темыр-Кавказ дзэ округым къащэжыгъ, Мыеккэопэ дзэ гарнизоным идзэ частэу N 64670-м иштаб ипашэу 1985-рэ илъэсым нэс тидзэхэм ахэтыгъ. 1986-рэ илъэсым дзэм къыхэккыжыи, Аслъан Адыгеим иккэлэ шхьалэ псэуплэккэ къыхихыгъ. Мыеккэопэ автотранспорт техникумым военрукэу іоф щышлагъ. Нэужым Красногвардейскэ гъомылэпхьэшл комбинатым къыдигъэккырэ продукциер іугъэккыгъэнымккэ іотдел ипэщагъ. 2010-рэ илъэсым къысщэгъэжъагъэу Теклоныгъэм и Фондэу Советскэ Союзым и Лпыхужъэу Андырхъое Хъусенэ ыцлэ зыхьырым ипаш, Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет итхьаматэу игуадз.

Жьогъо Плыжыым иорден, я 2-рэ степень зилэ афган орденэу «Жъуагъор», медалыбэ Чыназыр Аслъан къыфагъэшшоагъэх. Илъэсыккэр къызыхьагъэм щыккэдзагъэу Адыгеим ипредприятиехэм, организациехэм, учреждениехэм Фондым ахьщэ къыфатлупшы.

Илъэс зэккэлыккэлом нахьыбэу ахьщэ къэзытылшыхэрэм ащыщых АР-м и Лпышхьэ и Административ, АР-м физкультурэмрэ спортымерккэ и Комитет, хьыкум приставхэм я Федеральнэ къулыккэу, Адыгэ республикэ клиническэ сымэдджэщыр, АР-м іофшлэнымрэ социальнэ хэхьоньгъэмрэккэ и Министерствэ, АР-м и Къэралыгъо филармоние, зэлухыгъэ іахьзэхэлэ обществэу «Кубаньэнерго» зыфилорэм епхыгъэ «Адыгэ электросетхьэр», хьакулаухэу къулыккэу и Гъэлорышлэлэ, Мыеккэопэ район сымэдджэщыр, нэмыккхэри. Аслъан Теклоныгъэм и Фонд іахьщэ зифэшшоэ пстэуи зэранигъэсыштым пылэ.

Чыназыр Аслъан къалэм щэпсэу, ау къызыщыхуэгъэ чылэу Адэмыи щыгъупшэрэп. Нэшхьэигъо горэ къуаджэм къыдэхуухьагъэмэ е хьэр ялэмэ ащ мыккэу къыхэккырэп. Илъэс къэс чыгу гектар заулэ ячылэккэ бэдждэндэу къалыхьзэ елэжы. Джащ фэдэ іофшлэнхэр зэрэзэшлуиыхэрэр хуылхьагъэу фэплъэгъунэу щыт.

Аслъан ыныбжэ бэмышлэу илъэс 75-рэ хуэгъэ. Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет хэтхэмккэ ащ тыгу къыдделэу тыфэгъушлэ, псауныгъэ пытэ ілэу илъэсыбэрэ щылэнэу тыфэлъало.

ШЫМЫГЪЭХУ Мурат.

Сурэтым итыр: **полковникэу Чыназыр Аслъан.**

ЛЪЭПКЪ ШЭН-ХАБЗЭХЭМРЭ ШЫЭНЫГЪЭМРЭ

Адыгэ кьуаджэхэм културнэ шэныгъэзехьаным фэгъэзэгъэ лофшлэлэхэр адэмытхэу ильэс пчъагъэхэр кызылэпкъыкыуагъэх. Мы лъэхъаным тиадыгэ кьуаджэм ахэтых клуби, културэм и Уни зыдэмытхэр.

Лофыр ащ тетыми, зыми хэмыкыуакъу, шъафэу гъэпсыгъэ зэхъэкълэ-зеклоклэ хэбзэ гъуцугъэ шлагъохэр ижъыккэ кышчыккэдзагъэу адыгэхэм алэжыштыгъэх. Ахэр зэчымыкхонхэмккэ, нахъ гъэпытэгъэнхэмккэ лъэшэу зышъуагъэ къащытгъэхэр унэгъо хъаклэщхэу кьуаджэхэм адэтыгъэхэр ары. Ныбжыккэхэр плугъэнхэмккэ ахэм шлогъэшхо къахыштыгъэх. Псэйткыуи хъаклэщ зышчыплл дэтыгъ. Ахэр: Хъушт Шумафэ, Лъэцэрыккыо Хъамидэ, Устэккыо Юсыф, Ахэджэго Умарэ яунэ-хъаклэщыгъэх. Псэйткыу джы чыпллэу зыдэшысым (ар зытысыгъэр къэклогъыгъым ильэси 150-рэ хъушт) иапэрэ ильэс кышчыгъэжъагъэу непэ кызынэсыгъэм хабзэм клуби, тхылъеджаплл, културэм и Уни дишыхъагъэп.

Зэлукуллэ-зыгъэпсэфыпллэу уахтэр зышчыгъащыгъэр къоджэ хъаклэщхэр арыгъэ. Мэфэ лофшлэнхэр аухэу пчыхъэр кьуаджэм кызырэхъащыгъэху Хъушт Шумафэ иунэ цыфхэр шызылэуащыгъэх. Къызылэуащхэр анахыбэр лыжыгъэх. Гъунэгъу бзылфыгъэхэр, пшъэшъэ, клэлэ ныбжыккэхэр шъаф-шъафэу унэхэм арысыгъэх, гъемафэ хъумэ шагум дэтыштыгъэх. Анахъ лъытэныгъэ зыфашлэу, бэрэ зыцлэ кьуащыгъэх лыжыгъэх ахэтыгъэр Ушый Клышкыу Гъэгъушлэжы ыкьор арыгъэ.

Клышкыу ильэс 80 пстэумккэ ыгъэшлагъэр, 1883-рэ ильэсым Псэйткыу шыщ лэжэккэ кызырэхъащыгъэх Ушый Гъэгъушлэжы иунагъо кышчыгъэх. А лъэхъаным Псэйткыу джы зыдэшысым чыпллэм кызытысыжыгъэр ильэс 19 хъуагъэ нылэп. Чыгур къоджэдэхсэм афыхъуштыгъэп, лоф хэтыгъэх, ау цыфхэр зэдэлэпылэжыштыгъэх. Псэи чыгъэр члатыкыхэти, чыпллэр аукъэбзыштыгъ, зэрагъафэщыгъ, ащ лэжыгъэ халъхъэщыгъ. Лофшлэн пстэуми Клышкыу ахэлажэщыгъ, унагъом лэпылэгъу фэхъуштыгъ.

Ицыкыуагъэ шегъэжъагъэу

ижъырэ оредхэм, къэбархэм, гъыбзэхэм апышчыгъэу шытыгъ, лыжыгъэм къалоу зэхихыгъэр ыгу риубытэщыгъэх, зэригъашэщыгъэх. Джащ тетэу ицыкыуагъэ кышчыгъэжъагъэу адыгэ лъэпкъым кырыкыуагъэм шыгуазэ хъуагъэ. Оредыжхэм, гъыбзэхэм, къэбар зэфэшхъафхэм лъэпкъым итарихъ къауатэщыгъ. Нахъ куоу адыгэмэ къащыгъэ гъогу кышчыгъэ кынышхор ышэнымккэ хъуагъэ-шлагъэу къауатэщыгъэр лэпылэгъу кыфэхъуштыгъэх.

Клышкыу Псэйткыу шаплугъ, чалэжыгъ, ежъыри цыплугъ,

КЫШЧЫКЪО непи кырэплъых

щылэжъагъ, бын дахи илагъ. Ежъ кочлэрыпсэу, лэжэккэ чанэу зэрэщытыгъэм нэмыккэу Тхъэм кышчыгъэжъагъэу шлэжэ зэчыишхо хэлыгъ, жэбзэ къабзэ лылыгъ, оредыуагъ, оредыусыгъ, тхыдэлотагъ, цыфхэм яупчлэжыгъэу, ефэндыгъэ.

Ушый лэпкъом лэжэккэу. Клышкыу теклыгъэу нэбгыришхэрэ тлоклэры тлурэ къалыгътэ. Ахэр зытеклыгъэхэр ежъ илфыгытф: Аюб, Хыс, Хъарыет, Щэбан, Хъарун.

Икыгъэ лэжэккэу ия 30-рэ ильэсхэм къоджэдэхсэм ялахъэхалъхъэккэ Псэйткыу мэщыт шащыгъагъ. Тыгъэкхъэплэ лъэныкъомккэ мэщытм кыккэрытыгъ тло зэтэтэу азэ-нэджаплэ. Нэмазшыгъо уахтэр кызырэхъащыгъэм азанэм цыфхэм макъэ аригъэуштыгъ. Клышкыу ары ефэндыгъэр икыгъэ лэжэккэу ия 50-рэ ильэсхэм. Ымакъэ чанэу, зэрэкъуаджэу зэхэхэу Клышкыу ары къаджэщыгъэр.

Мэщытышхом динлэжыбэ къекыуштыгъ, ерагъэу члафэщыгъэх. Ныбжыккэхэри нэмазышл къащытгъэх, ахэм ефэндыр гушылэгъу афэхъуштыгъ. Тхъэм шлэжыгъуныгъэ фырылэным фишэщыгъэх. Клышкыу цыф лэжэу, шырытэу, зэфэгъэ хэлыгъу шытыгъ. Кышгъэшлагъэм ымакъэ лэтыгъэу

цыф дэгъушылэжэп, шышхъэу ышылэжэп, зыми ыгу хигъэ-кыгъэп.

Ащ тетэу зыккэхурэмккэ зепчлэхэрэм, Бжъэдыгъу шолышхэр шызэлэащыгъэ лылушэу Къэзанэккэ Джабэгъэ игушылэжэпккэ джэуап аритыжыштыгъ: «Делэм сэ сышлэ-кы, лушыр ежъ кышчыгъэх».

Клышкыу анахъ икыуаплэу шытыгъэр хъушт Шумафэ иунэ-хъаклэщ арыгъэ. Мэфэ лофшлэнхэр аухыгъэу тлэклэу зыза-гъэпсэфырэм, кьуаджэм ихъэблэ зэфэшхъафхэм кырыкыхэти, лыжыгъэри ныбжыккэхэри Хъуштхэм ячыишхэр унэ къекыуштыгъэх. Шумафэрэ ащ иныоу Псыгорэ сыдыгъуи ахэм къафэчэфхэу къапэгъокыштыгъэх, рагъэблагъэщыгъэх. Къоджэ къэбархэр кызызэфалотахэккэ оредыжхэр къащытгъэх. Кышчыгъэхэри Клышкыу, лыжыгъэри дежыуштыгъэх. Дахэу, къеклоу, зэдырагъаштэу жъыур алэтыштыгъ Кобл Юсыф, Ацумыж Юсыф, Дзэлл Шъалихъ, Ахэджэго Махъмуд, Хыдзэлл Якуб, Устэккыо Юсыф, Устэккыо Ахъмэд, нэмыккэхэми. Оредыжхэри, ежъ зэхилъхъэгъэ оредхэри Клышкыу кылоштыгъэх. Ахэм ащышхэр республикэм ирадио истудие ыккэ гумани-тар ушэтынхэм апылэ Адыгэ

республикэ институтым ачлэ-лтых.

Ушый Клышкыу кызыгъу-гъэр ильэси 130-рэ зэрэхъу-гъэм ехъулэу Псэйткыу игурыт еджаплэ пчыхъэзэхэхъэ игъэ-кытыгъэ шылагъ. Зы нэбгыри кымынэу, цыкыуи ини Ушый лэпкъом шышхэу псауу шылэ-хэр, Клышкыу кызышлэжы-хэрэр, къоджэдэхсэр пчыхъэ-зэхэхъэм къекыуагъэх. Мые-кыуапэ кыккыи гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ рес-публикэ институтым илофы-шлэхэу филологие шэныгъэ-хэмккэ докторхэу Гъыш Ну-хъэ, Цуеккыо Нэфсэт, филологие шэныгъэхэмккэ кандидатэу Шъащыгъэ Гъушчыпсэ пчы-хъэзэхэхъэм шылагъэх.

Зэхэхъэм изэхэщэн клэща-ккэ фэхъуагъэр Шъащыгъэ

гъэунафыкыгъэмккэ, ау сьд-ми оред къэлон закыуу шымы-тэу, шэныгъэлэжыгъэр, цыф гъэсагъэхэр яуалэмэ хъарзы-нэщмэ ахэлэ нэлмэс-налкыу-тэхэр языгъэтыгъэу кьуаджэм дэсыгъэр ыккэ джыри дэсыр бэ. Заулэмэ ачлэхэр къеслон: Ушый Клышкыу, Нэтхэо Шъа-лихъ, Лъэцэрыккыо Хъамидэ-рэ Хъарунэрэ, Устэккыо Юсыф. Ильэс зэблэккхэм кьуаджэм дэс лыжыгъэм лоф адэзышлэ-гъэхэр Бырсыр Батырбий, Къуеккыо Налбий, Хъут Шам-судин, нэмыккэхэри.

Ушый Клышкыу кылогъэ оредыжхэм ащышхэу ильэс зэблэккхэм атыгъагъэхэу Адыгэ радиом ифонд хэлъхэм ащышхэр шэныгъэлэжыгъэм кызы-дахыи къеклолагъэхэр ара-гъэдэлугъэх. Клышкыу макъэ чанккэ иорэдкыуагъэ нахыжы-хэм ашлэжыгъ.

Клышкыу ыужым адыгэ оредыжхэр зыккэсхэр ыккэ кызылэхэрэп лэпкъом кышчы-кыгъэх. Ятэ ильэуащыгъэр Хъарун. Шылыгъушхо афыри-лагъ оредыжхэм, дахэу, узлэ-пишхэу ахэр кылоштыгъэх (идунай ыхъожыгъ, Тхъэм джэнэт кырет). Културэм и Унэу Псэйткыу дэтым шызэ-хэщэгъэ фольклор ансамблэу «Ашэмэз» зыфилорэм хэтыгъ, ымакъэ идэхэагъэ, иорэдкыу-агъэ едэлурэмэ агу рыхы-штыгъэ.

Клышкыу икьорэлъфэу Ба-рычи оредхэр иккэсхэр, къелох. Барыч ыпхъоу Беллэ оредкыу-лонымккэ сэнэушыгъэшхо хэлъ, оредхэр еусых ыккэ къелох. Клышкыу ыккэу Аюбэ теклы-гъэхэм ащышхэм музыкэмккэ еджаплэхэр къауагъэх, шлэ-ныгъэу агъотыгъэхэр агъэфэ-дэх. Ахэм ащышхэр Светла-нэрэ Джульеттэрэ.

Еджаплэм иеджаккэхэр ча-нэу хэлэжыгъэх пчыхъэзэхэ-хэм. Тхъахъахъо Фатимэ, Ахэджэго Светланэ, Хъахъу-рэтэ Джульеттэ ижъырэ адыгэ оредхэр къауагъэх. Псэйткыу кьуаджэм кышчыгъэу зэпъа-шлэре оредыуагъэу, оредусэу, тхыдэлугъэу шытыгъэ Ушый Клышкыу Гъэгъушлэжы ыкьор кызыгъуагъэм фэгъэхыгъэ пчыхъэзэхэхэр дэгъоу кыуагъэ, цыфыбэ хэлэжыгъ.

ХЪУШТ ЩЭБАН.

Сурэтым итыр: **УШЫЙ КЛЫШКЫУ.**

КІЭЛЭЦЫКІУХЭМ АПАЙ

Тхъаклумкыхъэм имэфэкк

Тхъаклумкыхъэм зызэблэхэу —
Ос къесыгъом фыжы мэхъу.
Осыр фыжы, ежъыри фыжы...
Тхъаклумкыхъэр къэ-гъо-тыжъ!

Тхъаклумкыхъэм бэ кыдэхэу —
Ос кызесккэ, бланэ мэхъу!
Сыдэу-сыдэу-сыдэу дэгъу!
— Осы фыжыыр иныбджэгъу!

Хъот-борэнми кыеухъумэ —
Ильэужхэр тыреухъумэ.
Сыдэу-сыдэу-сыдэу дэгъу! —
Осы фыжыыр иныбджэгъу!

Тхъаклумкыхъэм бэ кыдэхэу!
Бэджэ плыжыыр кккэчхэу лэжэху...
Ар ащ пылэзэ, пчыхъэ мэхъу...

Осыр къесы

Сыдэу тхъагъуа! Осыр къесы.
Іэгу цыкыуагъэмккэ сынэсы.
Зы осыцэр слэгу сэ ис,
Чылу цыкыуагъ ар фэдиз.

«Ори къеплъба, Тлахыр цыкыу», —
Маджэ шхызэ Дэнэф цыкыу.
Тури еплъы... Сыд къэхъуагъэр? —
«Осы фыжыыр тыдэ хъуагъ»

Мы тлэжъуэрэ сыдэу шыт?
Джы псы тклопсыр Іэгум ит.
Сыда плыштыгъ?» — «Хъуагъэр хъуагъ.
Плэгу исыгъэ осыр жъуагъ».

Осыр фэбэм псы тклопс хъуагъ —
Джы тиусэ тыухыгъэ.

Хэт ослашккэ кыздешлэн?

(Пшысэ усэ-хырыхыхъ)

«Хэт ослашккэ кыздешлэн? —
Яджэ клалэхэм Осмэн. —
Кккэ купыр чыем хэт.
Щагум кккэчхэу сэ сыдэт...

Осы шъабэм сехъопсагъ».
Ау зыгорэ кылыбдыжыгъ:
«Зэ къэуцуба, си Осмэн,
Сэ ослашккэ сыбдешлэн?
Уипчэдыжъ шлу, кккэ маф!
Сэ сцлэр ошлэ? — Сы (...)!
Джэуапыр: Кккэмаф.

Усэхэр зиер АБРЭДЖ Сафьет.

АДЫГЭ ФОЛЬКЛОРОМРЭ ЛЪЭПКЪ ШЭН-ХАБЗЭХЭМРЭ ЯГЪЭФЕДЭН

(*КъызыкІэлъыкІорэр
щылэ мазэм и 16-м
къыдэкІыгъэ номерым ит*).

Сыд пыисэ е тхыдэжъ пштагъэми, уасэ зилэ шэн е зекІокІэ нэшанэ горэ хэплэгъошт. Ащ фэдэу бэ хэтыр тхы-дэжъэу «Чэчаныкьо Чэчани»: тилъэпкъ ишэн шлагъохэу — узэдэлэжъыныр («Гъогум урыкІозэ егъэзыгъэ улукІэмэ, ушъхъащыкІэу уемыжъэжъ», — кІалэм янэ рилогъагъ), гукІэгъушхо пхэлъыныр («Мы укызызэрихылапгъэр лы укыгъах, мыр сзукІыжъкІэ, тятэ ылъ сшлэжъы-гъэкІэ аштэнэп. ЛІэмэ сілоф сыухыгъэ, зыхъужькІэ, сыукІын», — кІалэм ыгу риубытагъ. Е — «Къашлостыгъужъэу къесхыжъэштэп», «Лъэгъоу сз жъу-дысилэр шъо шъомэлэкІэшъ, шъуасІокІэ гу лъышъутэштэп... Мыдэ зыжъу-гъэшхэкІи, шъосІошт, армырмэ «зид-гъэшхэкІыгъэемэ, тэ ащ Іаджи етшІэ-ни» шъулоу а гукъанэр зыдэшъозгъэ-хыжъыштэп», — ариуагъ иныжъмэ Чэчаныкьо Чэчан), хъакІэм зэрэпэ-гъокІыштыгъэхэр, щэлэгъэ ин зэрэхэ-лыгъэр, шъхъэкІофгъэ-лъытэныгъэ ин нахыжъхэм зерафашлштыгъэр — зэ-кІэ кІохэ хъуми, гъогум рэкІохэми джабгъумкІэ нахыжъыр зэрэщытын фэягъэр, нахыжъым ыпашъхэ сэмэр-къэу лыягъэхэр къыщыпшыхэ зэрэ-мыхъуштыгъэр, нахыжъ зыдэщыс чы-плэм нахыкІэр зэрэщымытІысышты-гъэр. А зы Іанэм Шэбатныкьо дыпэ-тысхъэрэп Чэчаныкюр «Шэбатныкьо сз сыришхэгъоп» еІошъ.

— ТІыс, кІал, — лыжъым къызы-рилокіэ Чэчаныкьом.

— СытІысынэп, тхъамэтэ маф, сы-щытыми хъун... — реложъы.

Мэкъэ Іэтыгъэ хэмытэу акъылыгъэ-рэ шъырытыгъэрэ зыхэл мэкъэ шъэбэ рэхъат, мэкъэ гъэтІылыгъэкІэ зэрэзэ-дэгущыІэщтыгъэхэр, гушылэу атыгъэм рышъыпкъэхэу, сыд къын ащ къыпы-кІыштыми ар агъэцэкІэным зэрэфэхъа-зырыштыгъэхэр («О, сикІал, непэ Іофэу тызэрихылапгъэм къын кыхъэкІышты-ми, псынклэу къытфэхъуштыми мы бзы-лъфыгъэр къызысэлъэлум «пшІоигъор пфэтшІэн, удгъэукІытэжъынэп» есіуа-гъэшъ, а Іофым зи хэтІухъажъыштэп», — ыІуагъ Шэбатныкьо); къызэрыкІо-хэу, мышъхъащытхъужъхэу («синасып къыубытымэ, ахэр сыукІынышъ, о ус-хыжъынэу сиунашъо»), нахыжъым шъхъэкІэфэныгъэ фэзышІырэр зэра-гъэлъапІэщтыгъэр («Тятэ сырипыхъуа-кІоу сыкъежъагъэу, купэу сыкъыізхэ-кІыгъэмэ шъхъакІоу сагъэшІыгъэмрэ тјанэ къынэу ылъэгъугъэмрэ азыфагу «къыздэкІон згъотыгъэ» сэлэкІэ, ори тјатэ урилэгъоу усигъусэу, тјати сигъусэу, шъо шъусишъузышъу, сщэу сыкІожъы-штэп», — ыІуагъ Чэчаныкьо Чэчан, Шэбатныкьюи ар тэрэзкІэ диштагъ).

Джы непи тэркІэ ахэр щысэтехыплэу щытых. А шэн дэгъухэу тлэпкъ хэлъы-гъэхэр тщыгъупшэжъы хъуштыхэп. Ахэр адыгагъэм ынапэхэу, цыфыгъэм ишашъ-хъэхэу джы непи щытых. ЕтІани мы тхыдэжъми, нэмыкІ фольклорнэ про-изведениеми уналэ теудзэн фаеу зы нэшэнэ гъэшІэгъон ахэтэлъагъо. Ар бзы-лъфыгъэм адыгэхэм еплъыкІэу фыра-лагъэр ары. ИжыкІэ къысгъежъагъэу адыгэмэ ящыІакІэ бзылъфыгъэм чы-плэ гъэнэфагъэ щуиубытэу щытыгъ: ар агъэлъапІэщтыгъ, шъхъэкІэфэныгъэшхо фырылагъ, аушъхъакІуштыгъэп, къаухъу-

мэщтыгъ, агъэдахэщтыгъ, игульыти уасэ ратэу упчІэжъэгу ашлштыгъ, хъульфы-гъэмэ «хъульфыгъэ ІофхэмкІи» ишлуагъэ къаригъэкІэуи хъуштыгъэ.

Сыда бзылъфыгъэм ащ фэдэ осэшхо зыфыратыштыгъэр? Джэуапым бэрэ улъыхъунэу щытэп. Нарт эпосым ипро-изведениемэ ар шъхъаихыгъэу ахэ-олъагъо. Тштэн ащ ибзылъфыгъэ об-раз шлагъомэ ащышхэр, ахэр къызэ-рэгъэгъэхэм тепІыын. Къедгъэжъэн анахъ къызэрыкІомэ ащышымкІэ — Лъэп-шъы инысэкІэ:

Зэгорэм Лъэпш икІыш бзэджэшІэ нэбгыритІу къычІэхъэ. ПиупкІэу зым, зым пхырилэу, пшахъо тыримыутэу апашъхэ чэтитІу щышынэу, арымыры-мэ аукІыштэу къырало. Ары шъхъае «пшахъо хэмытэу фэшІыштэп. ЫшІымы пытэшІу хъуштыгъ». Мышхэжъэу, емы-шъожъэу лыжъыр гупшысэгъуае зыфэ-хъугъэмкІэ нысэм ипщы регъэупчІых. «Сыбзылъфыгъ шъхъае, сишлуагъэ ез-гъэкІышъунокІи мэхъу», — еІо.

**Лыжъ Іушым ар гуапэ щэхъу,
РегъашІэ итхъаыкІагъо. —
Иджэуап нысэм гушлуагъо:
«Къыфыхэсхыгъ ащ икІыплэ —
Жыы кІуапІэр рерэц ічыліпэ.
Пшахъор сигъуапэ ислъхъанышъ,
Щыдыбжъым сылууцонышъ
Къысыутэшт щыдыбжъ гуапэм —
Жым тыриутэшт гъучы плыгъэм.
Хъащпэкъым щыдыбжъыр чІэтмэ,
Сынысэу сз ащ сыІутмэ,
КъысщыукІытэщтых, кыхъаштыхэп,
Сз сшІэрэм ащ гу лъатэштэп».**

Зэриуагъэуи ашІыгъ, ипщ зэрыфэгъэ чыліпэ къыным инысэ ришъыжъыгъ. Ащ дакІоу етІани мыщ къыхэхырэр — бзэджашІэхэми бзылъфыгъэм ышІэрэр амыуплэкІуным, къыщыукІытэхъэшъ зэ-рытым къызэримыхъаштыхэм ицыхъэ те-лъэу ары нысэм рихъухъагъэм ыкІи кыдэхъугъэм ылъапсэр. Адэ бзэджа-шІэхэми ащ фэдэ гъэлъэплэныгъэ бзылъ-фыгъэм фырылагъэмэ, адрэмэ яфы-щытыкІэ ащ сыд хэлпхъан плэкІына?!

Ащ фэд, ипщ гъукІэ зыхъукІэ гъучІ

плыгъэм Іэ пцІанэкІэ еІэмэ ылэ къыстэу

зельэгъум, мэшІо Іадэм ибзыпхъэ гъу-

кІэм фэзышІыгъэри иныс ары.

Лъэпкъ еплъыкІэм теткІэ бзылъфы-гъэр дэхэн, гохъын фэягъэ, ау... ныс-хъапыгъэп ар, джэголъагъэп! Унэгъо хызмэмти къыщыуцштыгъэп игумэкІи, иулэуи. ЗыщыцІагъэм щыІушштыгъ, зэолІ чаныштыгъ, ямышІыкІэ кІуачІи хэлъыштыгъ загъорэ хъульфыгъэмэ ашъхъадырифэу, ау шъырытыгъ ащ да-кІоу, шъхъащытхъужыгъэп, ибзылъфы-гъэ Іахъ зыщыгъэгъупшэщтыгъэп, ащ тыригъэзэжъыштыгъ, унагъомкІэ ежъ чыліпэу щыриІэм щыІэныгъэ зэхэтыкІэу зыхэтымкІэ, дэхыштыгъэп!

Дэхэнагъо Сэтэнае фэдэ дэдэу зэ-лъамышІэми, дэхэагъэм, лыгъэм ягимн пліоми хъун ар тлэхъанэ ыбзэкІэ къэплон хъумэ, ащ итеплы, игъэпсыкІи, иакъыли:

**Нурэр ынэмэ къакІехы,
Ахагъадэрэм къахехы.
Чэщы шункІыми щэнэфы,
Мэфэ нэфри къегъэнэфы.**

**ПцІэшхъо тамэу ынэпцитІур
Нэгу нэфым щызэхэкІы,
Шъхъацы кІыхъэ ІаплІы блэрыр**

Танджы паІом къышІуцІэкІы... (Мы усэри, къыкІэлъыкІоштхэри зытыхъэхэр сэры).

**Рефренэу пхырыштыгъэу —
Дахэу щыІэм анахъ дахэр —
Дэхэнагъу**

**Ау ащ дакІоу етІани:
ЛышІоу шэсрэм адэшэсрэр —
Дэхэнагъу.**

Джыри:

**ЗекІо шыумэ анахъ хафэу,
КъыпэгъокІырэр хигъафэу
Нэкъокъогъур иззогу —
Къэхъурэп зи фэхъун псэогу.**

Ау къэхъугъ ежъ нахы лъэши, псэ-огъу фэхъуни: ежъ емыпэсыгъэм ар гуахъэщтыгъэп. Ежэщтыгъ ащ Дэхэ-нагъо:

«О, ТІымыс, сыолъэлэу, сымыгъэмыс (зэрэзэуагъэм пае). Игъо шъыпкъэу укынынэс. Сыпфэшъыпкъэу сыкъыппэс».

**Зышъхъэ джы нэс сымылэгъоу,
Зинэплэгъу сыкІэхъопсэу
Ильэсыбэ сызэжагъэр,
Еблагъ, еблагъ, нарты шъаор!**

Ау нарты шъаори къэщакІо ешхэ-ешъонэу е чэщдэс щышынэу кІоштыгъэп ныІа, къызахъэкІахэкІэ игъусэ купи зыдыригъалэзэ, бысымы къафэхъугъэ унэм илъ хъапщыпхэр къырашпы-кІынхэшъ къыкІыжъынэу — джы зэра-шы хъугъэм тетэу?!

**Феблэгъагъэп. ШыплІэ къэшІы,
Іэжэгъуаеу шыр мэхъушІэ...
ГушІоу нартхэр къапэгъокІы.
Мэфибл джэгур рагъэкІокІы...** (Джа-

ры нарт лыкІагъэр, шъхъэлъытэжъ ахэ-лпыгъ ащ, лыгъэм, цыфыгъэм зырагъэ-хыштыгъэ, хъурэр зэкІэри непэ щы-ухыгъэу альытэщтыгъэп, къыуаІопІэ-жъышт горэми къыганэщтыгъэх. АшІо-лыгъэп ыкІи а зекІуакІэр.

Шъыпкъагъэ зыхэлъ шІулъэгъу пы-тэм уехъопсэнэу нартмэ кІэух гушІуа-гъо фашІыштыгъ: Дэхэнагъорэ ТІэмэсрэ зэпэсыгъэх, тІури зэрэфаехэм теткІэ псэогуу зэфэхъух. Нартми ар ягонэ-сэу —

**Пшэзэшъ Іушыр амылпытагъа!
Нысэ дахэр амыгъэшІуагъа!
Шыгъачъэхэр амышІыгъа,
Псэгъаохэр хэмытыгъа!**

ДэхэнагъокІэ хэукъуагъэхэп зыхэ-хъагъэхэри, зэкІэ нарт лъэпкъыри. Ар шъузышІуи, нэхъой къызыпыкІырэ нысэ хъупхыи афэхъугъ:

**Огъумэ, ошхыр къыригъэщхэу,
Оялэмэ, ошІу къышІыжъэу
Нартмэ насып къафыхыгъэу
Дэхэнагъо къаІотэжъы.**

Бзылъфыгъэмэ афэгъэхыгъэу мы зигугъу къэсшыгъэхэр, адыгэхэм бзылъ-фыгъэм фырыІэгъэ фыщытыкІэхэр мат-риархатым езыпхынхэр къэхъунри, ащ ар икъэкІуапІэу зыІонхэри къэхъунхэ-щтын... Тэри ар хэдгъэкІырэп, ау... арыми орэхъуба бзылъфыгъэм нахъ мэхъэнэ шъхъалэ щыІэныгъэм зыщы-риІэгъэ лъэхъаным фэгъэхыгъэу къэ-тыгъэхэуи (зэхалъхъагъэхэуи), орэхъуба а къэбархэу апылхэр бзылъфыгъэ-мэ! Ащ сыд зэрихъокІрэ? Патриарха-тыр къызыкІэлъэкІоми къахэнэжыгъэ-хэба адыгэмэ а къэбархэр? Бзылъфы-гъэм мэхъанэу ратыштыгъэу ыпэкІэ къызэфалотэжъыштыгъэм къыщыкІагъэп ныІа ыужрэ лъэхъанымкІи? — Къы-щыкІагъэп, къызэтэнагъ яепІыкІэ! Адэ джары тэзыгъалорэр адыгэмэ егъашІи ябзылъфыгъэ агъашІоштыгъэу, шъхэ-кІэфэныгъэрэ лъытэныгъэрэ фырылагъэу, альытэщтыгъэу, осэ икъу фашІыштыгъэу, хъульфыгъэм фамыгъэцІыкІоу гуагъэ-уцощтыгъэу сыд лІэужыгъо лъэныкыкІи.

Тинепэрэ щыІакІи иджэрпэджэжъ ар, нахы нахъ лъэгъэлэуагъ пліоми нахъ тэрэзэу сыхэплъэ — непэрэ тизэфы-

щытыкІэ ащ кІэгъэхъажыгъэмэ нахъ тэрэзыштыгъ!

Къызэрэпщыгъыгъэхэрэ къэбгъэшъы-пкъэжъыным уфэлэжъэныр адыгагъэм щыщыгъ, ишэн пытагъ, ар Дэхэнагъо изекІуакІи къыхэщы ыкІи а шэным имэхъанэ икІыжъынэп сыдрэ лъэхъани! Икъоу тэри ащ гъунэ лъытфышъушты-гъэмэ дэгъу дэдагъ.

Лъэпкъым ипсауныгъэ, игушхуагъэ, ыкІуачІэ ишыхъатыгъ шІулъэгъуныгъэ-шхор щыІэныгъэм ылъапсэу, ащ лъы-тэныгъэрэ шъыпкъэныгъэрэ фыуылэн фаеу тифольклор къызэригъэлъагъо-рэр. Ащ ишыхъатыгъ Лагъорэ Накъэ-рэ якъэбари, Тэтэршъаорэ (Тэришъау) ДышъэкІокІрэ яшІулъэгъуныгъэ тхъа-мыкІэгъо къэбарэу пылпыри:

Тэришъао ишъуз ахъэу макъэ къы-селум хъэкІаІо лъэгъун иІэу кІуагъэзэ.

**Сыгу-сыбгъэ ыІозэ къежъэжъы,
Мэфибл гъогур**

**зы мафэкІэ къекІужъы.
Пыим кІахъэшъ заор дырегажъэ,
Ишъуз коу зэрысым дэжъ**

**егъэжъы...
Якъоджэ лы пхыгъэхэр етІатэ,
Пыидзэм пигъэу жэхэкІуатэ.
Рифыжъагъ ащ мары**

**хъаныкьопщыр.
Ау къытефэ ежъри аджалышхэр.**

Ау, зэрэщытэ ДышъэкІокІы инамыс къеухъумэ ащкІэ хэкІыплэ хъуштымэ яусэзэ, ишІулъэгъуныгъэ фэшъыпкъ, хэ-тыкІи ар ыхъожъыштэп, ар имыІэжъ-мэ, ежъ ищыІэныгъи уасэ иІэжъэп.

**Къэшъухыи хъадэр
сику къижъугъэгъуалъхыи
Къысфэнагъэр арышъ...
ихъэдашъхъэшъ...**

**Бэн кыфэшъутІи,
Титэшъау ащ чІашъульхыи,
СыкІыхъагъ шъулэ,
арымырэу сыкІонэп,**

**КъысэшъушІэшткІи
сыд чыліпэ сикІынэп, —
Зелом, ДышъэкІокІы фагъэцакІэ.
Ахышъ Тэришъао**

**бэным далъхъэ.
«ШъукыкІэрыкІоти**

**сидэжъугъахъ сэ
Сшы ихъадэ сыфаешъ**

**сепІыжъы»...
«Шы ихыІыгъэ бзылъфыгъэм**

**лъэханэ» —
АІошъ, бэны кІоцІым**

**ар къыданэ...
ІаплІ рицэкІи, зельышъ,
гогъолъхъажъы...**

ЩыІэныгъэм ащ фэдэ хэхъухъэу мэ-хъуми, нартмэ ар ягунэсэл: зэфагъэп ыкІи цыфыгъэп, адыгагъэми къыригъэ-кІухэрэп шІу зэрэлъэгъухэрэр зэпэлэп-чъэ пшІынхэр. Тхъэми рагъаштэрэп а шІыкІэр нартмэ:

**Зэпэчыжъэу якъэхэр афашІы
Зэпэчыжъэхэу ашІынхэм фэшІы...
Ары шъхъае**

**къитІур зэфэкІоужы...
Ар зыхъугъэм охъэ тІэкІу тешІагъэу
ЕплІырэу зыІэгъурэм**

**ыгъэшІагъоу
Бэн зэкъуитІум**

**чыгъ зырыз къатекІи,
КъызэфакІохи зызэрэщкІи,
Зы чыгъ шъхъапэ хъугъэу**

**ар мэшъхъалъэ
Зы ышІыжъэу тІуми якъэхалъэ...**

КъызэрэтІуагъэу, адыгэхэмкІэ бзылъ-фыгъэм кІоцІэ ямышІыкІэ иІэнми, зэо-ліэу, ары пакІошъ, зэолІ зэщэ Іэпэлэсэу щытынми мыхъун зи хэлъыгъэп ахэр тлэпкъыи фыгъэфедэхэу щытыгъэмэ. Ащ ишыхъатыхъ мыотІмэ япхъу цІэрыІо Тыр-гъэтаоу илъэс 2400-кІэ узэкІэлэбэжъымэ щыІагъэу зигугъу къашІыжъэу, синдхэр зэхэзыкыутэгъагъэри, Лашынэу хъуль-фыгъэ шыгъынкІэ афапи, пым ибэнэкІэ щынагъо зырагъэбэным, ащ зэрэте-кІошъугъэм ишІуагъэкІэ, зы тхъаыкІэ-гъошхо Іахъэу илъэпкъ къыфыкыокІыгъэр тезыхышъугъэри.

**МЭХЪОШ РусІан.
ТхакІо.**

(*Джыри къыкІэлъыкІошт*).

(Къызыкълъыкълорэр
щылэ мазэм и 16-м
къыдэкълъгъэ номерым ит).

Цыфыр зэрымьгъотырэм къыхэкълэу усаком ипоэтичэскэ дунае чыплэ нэкышхохэу мафэхэмрэ чэххэмрэкълэ, пщэгъо лужью шынэхэмрэкълэ ыкълэ узыпхырыплын умыльэкълэрэ ошъогу шъончэхэмрэкълэ ушъагъэр илэ мэхъу. Зэкълэ цыфыр къэзыуцухъэрэр гъэфэбэгъэным паеташлорэ нэфынэрэ икъоу шылэхэп ыкълэ ащ къыхэкълэу тегуыхъээ, поэтессэм къеухъумэ фабэрэ «тыгъэпс тлэкълэрэ» къэзытын зыльэкълышт пстэури.

Зэкълэ ахэм алпкъ къыкълэ поэтессэм иунэ ащ фэдизэу инэп, ежъ герой бзылфыгъэм фэшъафэу ащ шыпсэхурэр игукъэкълыхъэмрэ игугъаплэхэу къэзыгынагъэхэмрэ, ахэм джы-

зэрымьгъэкълуалэу ыкълэ къыфэчылэу къызэрэфыштыр:

**Илъэсхэр зэблэкълых,
Ллэшлэгъухэр зэокълых.
Зы мафэм зы мафэр
Къыценэшъ, клэлъэчъэ.
Псыорэу къушъхъэтхым
Щежъагъэу Шъхъагуашъ
Нэужым тишъофы
Псы лъакъоу цэгъуашъ.**
(н. 30).

Поэтыр зыгъэгумэкълэрэ «псыхъохэр зэкълэчъэжъыхэ хабзэп» зыфилорэ гупшысэр ары. Шыпкъэмклэ, блэкълыгъэм къебгъэгъээжъын плъэкълыштэп, мафэхэм ягъусэу шылэныгъэри къызэкълэмыкължынынэу зыдахы. Зэкълэ «а философии гупшысэр» ухыгъэ зэрэхурэр къыкълэ-лъыклорэ мафэр шыбгъэзыен умыльэкълынэу къынышхо хэлъэу зэрэчытыр ары:

**Ау уигъогу
садэжъ укьищэштэп.**

Хэта ар зилажъэр? Зэсэжъыгъэхэ джэуап къызэрыкълэхэр къытыхэу поэтессэм ишэнэп, мы дунаим лфхэр зэрэчыгъэпсыгъэр гурылогъошлор, «ащ илоф зэхэлъэшъуагъэхэм джэуап тэрэз ахэбгъотэным» улыхъуныр акъылынчъагъ. «Сэшлэ тиорэд мэкъэмэ пчъагъэу зэбгырытэкълушт, слэгъу члэзыгъэу — хэт згъэмысэщтыр?», «Дэпкъ лъаг тазыфагу итыр», — ело ащ ыкълэ зыфаер къушъхъэ лъагэхэм ашъахыгъу итэу, гушхоу къеплъыхызэ, ти Чыгу ызыныкъо къыплъыхъанэу ары. Ау ар къыдэмыхъушт хъопсагъоу зэрэчытыр герой бзылфыгъэм икълуэлэ къыгурэлэ.

Поэтессэмклэ зэкълэ ахэр гу-

цыфлъэкълым ыкълэ Цыфыгъэм, ежъ авторыри къытезыгъэхъогъэ лъэкълми, гъогу Зафэми, гъогу Пхэнджми, гъогу бгузэу ащыгъупшэжъыгъэми, гъогу шъомбгъо ээцизми, цивилизацияе пстэуми, нэмыкълхэми ыкълэ тэ ахэмэ чыплэу ащытыубытырэми икълэрыкълэу ахэплъэжъынэу ары.

Гутлэ Саныет иятлонэрэ тхылъ къыщицлэрэ лфыгъохэм япчъагъэ лъэзэу зыщешъомбгъу. Апэрэ тхылъым тлэкълуэлэ зигугъу къыщишыгъагъэхэу зыпкъыгъо псау горэм къыгоутыгъэ лахъэхэу къыплшлэштыгъэмэ ятлонэрэ тхылъым хъоопщаоу зыщаушъомбгъуи, авторым ифилософии гупшысэ къагъэпсэу апэрэ чыплэм къэуцугъэх. Авторым ифилософии еплъыкълэ нахъ лужоу зэхэлъэхэу ыкълэ нахъ пытэу гъэпсы-

**Хэкужъым ишъоф нэкълэ
Иныжъ цэгэналъэхэу
Къушъхъэ шыгъухэр
защызэпэкълхэм,
Чэтэ члэгъым
«нан» циложыгъэп
Сильэпкъ...**
(н. 5).

Метафорэр гум къынажъэу, философии мэхъанэ куу клочыльэу гъэпсыгъэ: ахэр, адыгэхэр, къушъхъэхэм афэдэу хъу-хи, ацагэхэр зэпыутыгъэхэу зэуаплэм щыфэхыгъэх, ау пыйм зыратыгъэп. Джы зы гупшысэ-метафорэ игугъу къэтшлын, ары паклошъ, метафорэп ар — зэкълэ лъэкълыр бгъэкълорын зэрэмылэкълыштым игупшысэу занклэу ыкълэ шъхъэихыгъэу къилотыкълыгъэр ары:

**Лыхъужъ пчъагъэмэ
янапэплъэу
Бзылфыгъэхэр етлани
лъфэжъыгъэх.** (н. 5).

Джауштэу Гутлэ Саныет адыгэхэм тхъамыкълэгъо гъогу къакълугъэр, ахэр мы дунаим къынкълэ зэрэчыпсэхуштыгъэхэр усэным иамапхэкълэ гум къынажъэу, нэгум къыкълэуцоу къащырелотыкълэ. Ащ илъэбэкълу пэлпч къызэрэфыдэкълыштыр хэти ышлэрэп: ащ зэкълэри чинагъ, ежъыри зэрахэтэу. Джырэклэ «зы клэпс тигухэлъхэр рытпхыжъынхэу тымыгъотырэр». Етлани ащ ыпэрэ сатырэхэм ямотив къыфегъээзэжъы:

**Бзылфыгъэу лфэрэмэ
Зэгорэм ллэбланэ
къальфынэу тежэ.
Гухэлъхэр псы гуатклор
Гугъэм ияжъэ хэклудэх.
Лъагъом дэхрэ пэлпч
къыгъээзэжърэп.
Зэкълэри зажерэр
Зы бзылфыгъ.** (н. 6).

Лъэкълэ мыным игушхогъэ-пытагъэ къыщырелотыкълэ мэшлорхъуабзэр къызыхъустхъуыкълэрэ усэу «Нияхъым» зыфилорэм. Ар зыфитхыгъэр тилъэхъанэ ыпэкълэ 320-рэ илъэсым Олимпийскэ зэнэкълэуцухэу шылагъэхэм ахэлажъээзэ, инэкълэ-къогуу клочлэшхо хъоршэрым адыгэ бэнаклор Нияхъым зэрэщытеклогъагъэр ары. Гутлэ Саныет сурэт-зарисовкэ мыными гупшысэ куу къыщызэллуихын елъэкълэ: цыфхэм ягупшысэ, ящылэкълэ-псэуэлэ, яшэн-зекълуа-клэхэм сьд фэдэрэ зэхъокълыныгъэхэр афэшлыгъэхэми, лъэкълым къырыкълуагъэр цыфхэм агу къызэринагъэр ахэмклэ уупылцлэн плъэкълыштэп. «Сэшлэ сэ сьд фэдэ машлор лугъо къызэрэпыкълэрэр, — ело ащ, — «жъоку тэп стырхэр» ащ ыуж къызэрэнэхэрэр, ау ахэри зэгорэм мэлупэбжъэжъыхъэшъ, мэлкълэжъых, яжъэм ычлэгъ хъужыхъээ, аужырэ жъокур окълэсэжъыфэ, «сэри хъакум сеплъэшъ сышъыс. Шыпкъэмклэ, неущ машлор зэрэкълэзгъэнэжъышт жъоку цыкълу нэмылэми къэнэным сышыгъызызэ...» А драматическэ идее шыпкъэм авторыр шыхэгупшысыхъэ усэу «Абгынэжъыгъэ гъогужъ» зыфилорэм, — «зэгорэм ащ бэ лъакъоу рыкълостыгъэр, бэ ащ тхъамыкълэгоуи гушлугъоуи ыльэгъугъэр, джы ежъ къыголпэу гъогушхоу ашлыгъэм ехъуапсэу къэнагъ», — зэманхэм зэхъокълыныгъэу афашлэхэрэм къахэклэу егъэшлэрэу ханэжъынхэ алъэкълышт лъэгъожъхэр.

(Джыри къыкълэуыкълушт).

Адыгэ поэзием инепэрэ лъапсэхэр

Щэшлэ
Казбек

ри ахэбгъэхъожъын плъэкълышт янэ, ащ фэшъафэу шлу ыльэгъурэ хульфыгъэр «игъусэ хъухэу» къыхэкълынкли хъун, — ахэм узэзэгъын умыльэкълышт унэ нэкълым зыкълэ зырагъэушъомбгъурэп, джыри нахъ бгузэ, цыкълэ ашлы нахъ. Ар къызыхэкълырэр поэтессэм ыпсэ хъацэкълэ арэп, ежъыри былымыпсэкълэ арэп (ащ иапэрэ гушылэу шытыр «къеблагъэр» арыба), ауштэу зыкълэхурэр къыригъэблэгъэн зэрэщымылэр ары, «зыгорэм уеджэмэ, джэуапым ычылпэкълэ джэрпэдэжъ хэщэу зэхэлхырэр» — джары лфыр...

Поэтессэм цыфхэм ашлуи-ушъэфырэ лфхэр нэмыкълэ дунайхэм адырилэхэп, зэкълэ ащ игупшысэхэри, ишылэныгъи, илофхэри мы дунаир ары зыдэщылэхэр, ащ игушылэхэмклэ къэплон зыхъукълэ, «дунаеу къешлэкълыгъэр» ары. А дунаир зыхэшыкълыгъэр шлулэгъур, гупцлэнагъэр, бзылфыгъэм ымэкълэ мычанэу зэкълужоу гъэпсыгъэр, акъылышлугъэр къызыхэщырэр ары. Бзылфыгъэм, шылэныгъэм бэрэ зэрэщыхъу хабзэу, афигъэгъун ыльэкълышт, ау ащ ыпсэ зэрилпэкълэу къенэкълэуужы ыкълэ ащ паетафимыгъэгъоу къыхэкълымэ, арэуштэу зыкълэхурэр ыгу зэрэхэгъэкълыгъэм, «шлу зызэрилпэгъужырэм» паеп — насыпгъотыным фэхъазырыми, къумалыгъэм, гъэпцлэным яшлун зымылэкълэрэ ыгу игъэпсыкълэ ары нахъклэ:

**Сыфэежъэп улъэгъунэу,
Къызыгурыгъалоба...
Сыгу шлуцлэ пшлыгъэ.
Сшлэшъ бгъэхъужына
Нэмыкълэ ухъугъэу,
Уишлулэгъуи**

зэкълэблэжъыгъэу?

**Ау мары
джыри укысфэкълуагъ...
Пчъэм макълэ укытеуагъ...
Зипхъотагъ сыгу бзыоу,
«Хъау» къызэрэсълу
сыкълыбгынэнэу.** (н. 37).

Гутлэ Саныет къыгурэлэу къэзыуцухъэрэ дунаир къызэрыкълэу зэрэмыгъэпсыгъэр, ащи имызакъоу, цыфым къыфэлпхашэу,

**Пшысэжъэу блэкълыгъэр
Къафэнэжъы цыфмэ,
Гоу цылэзэ пшыгыгъэр
Кълэхопсы лэ фабэм.
Гъэмафэм плыкълэгъэр
Фэбжъымэ, тлэмына?
Фэхыгъэмэ жъуагъор,
Плэтыжъмэ, блэжъына?**

(н. 30)

Мы дунаим илофыгъошхохэм поэтессэр ягупшысэ зыхъукълэ, зэрыгъуазэрэр иунэ исэу игъашлэ зэригъэшлагъэр, дунаеу зыщыпсэурэм амалэу цырилэ хъугъэр, мафэ къэс зыпыль лфыгъохэм фыштыкълэу афырилэр ары. Зэкълэ ахэр къызэрыкълэхэу гъэпсыгъэхэп, нэфынэ чэфынчэкълэ гъэнэфыгъэх, пкъыгъо цыкълухэм къатырэ нэфынэ зыщыгъокълэ ахэр зэпхыгъэх — шылэныгъэм къыхэхыгъэ сурэт пычыгъохэмклэ, сапэм жъынчэу къышышъорэ ошхымклэ, «ежъ къызыщыхъугъэ унэ цыкълумклэ», «гупсэфи, гушлугъуи къезымытырэм» енэкълэуу, теклоньгъэ цыкълэу ыгу къыдихыгъэхэмклэ ахэр зэпхыжъыгъэх:

**Уфаемэ къакълэ,
Укыхъэмэ,
сиунэгъу лъэгукълэ ипхынэп.
Пшыгъэмэ шъхъакълэ,
Сыриамалэп
лэпылэгъу сыпфэхъунэу.
Бжыхъапэм чыгъмэ
Тхъапэр къапэтэкълужы —
сикълэс.**

**Зысэгъэпытэми, сыгъмэ
Озгъэшлэштэп — сълэ
тельышт гушлорс.** (н. 29).

Ари бзылфыгъэм къызыщехуэлэрэр иунэ рэхъат цыкълэу ары, ау ащ теклоньгъэкълэ ыльытэрэ хъугъэ-шлагъэу къытхыхъэхэрэм ахэолпэгъо гумэкълыгъошхом зэлпштэгъэ гум игупшысэ куухэр, бжыхъэм тхъапэхэр чыгъхэм къазэрэпытэ-къужырэм къыпкъырыкълыгъэ нэшхэигомерэ «къызышлуигъэ-шырэ» гушлугъохэмрэ. Джащ фэдэ къабз мэхъанэу къатырэр мы сатырэхэми:

**Сэшлэ къэкълорэгъми
тыгъэр къепсышт,
Чэщри мазэр огум щесышт,**

пшысэ иных, гупшысэ пхъашэх ыкълэ ащ иусэ цыкълэу мэхъанэ-шхо илэу, дунаим игумэкълыгъохэм язэлуклаплэу, тхъамыкълэгъо зэфэшъхъафхэм язэрэугоиплэу мэхъу, — ахэр, а гумэкълыгъохэр, ежъ-ежъырэу къэхъухэрэп ныла, ахэр къызыпкъырыкълыгъэхэр зэкълэ ыкълуа-члэ рихъыллагъэу цыфым зэрифэшъуашэу шылэнэу, зэкълэми апае ишлугъэу къыгъаглоу лф ышлэн, тхэн, шлу ыльэгъурэм, игупсэ янэм ыкълэ игупсэ джэныкъо машлом апае зыгорэ ыгъэпсын, итарихъклэ гъогу къын къээыкълугъэ илъэкълэ ихышъэ къызыгуригъэлон ыгу зэрэхэлъыр ары. Поэтессэм ащ фегъазэ гууз чэфынчъагъэр къызыхэщырэ, лъэкълым илъэужхэр къамыгъээзэжъынэу зэрэклорэхэрэр къэзыгъэлъэгъорэ мыш фэдэ сатырэхэр:

**Адыгэр,
Сьд пает
Уихышъэ зэхэфыгъуае?
Сьдигъо сымьулчлэгъэми,
Сиупчлэхэр джэуапынчъэх...
Джэуапыр къэзытырэр
гъыбзэ.** (н. 17).

Джауштэу поэтессэм игупшысэ «ыпсэ иунэ цыкълэу» къебгынэшъ, зыдэщылэгъэ чыплэм къегъээзэжъы, ау джы ащ игупшысэ къын-щэчыгуаеахэр зыфигъээзэхэрэр тапэкълэ лъэкълым къырыкълостыр ары — блэкълыгъэ лъэхъанырмэ непэрэ уахъэмрэ япщэгъо лужью тапэкълэ ащ къырыкълостыр ахэлъэгъогъуай.

А аужырэ гупшысэр поэтессэм иятлонэрэ тхылъэу «Уаипчъ» (1997) зыфилорэм ифилософии ыкълэ ихудожественнэ гъэпсыкълэ лъапсэ фэхъугъэнкли хъун. «Шъхъэихыгъэм иуахът» ылоу, тэ тыфитыгъэмэ, а тхылъым шъхъэ фэтшыныгъи. Сыда зыплэкълэ авторым а тхылъымклэ поэтичэскэ пшъэрылпэу зыфигъэуцужырэр дунэешхом ишыпкъагъэхэр къызэллуихынхэу, Тхъэми Ащ къыгъэхъугъэ Адами, Хъаоми нэмыкълынэхэмклэ япллынэу, къушъхъэхэм, псыхъохэм, ежъ Цыфыми, ар псэ зыпытэу дунаим тетхэм къазэрэхэхъогъэ шлыкълэми,

гъэу зэришыгъэм ыпкъ къыкълэу ежъ гупшысэм изэхэлъыкълэ нахъ куоу къыпщыхъоу хъугъэ. Зэмыхъокълыгъэу къэнагъэр ежъ поэтессэм ыпсэу шыпкъагъэм, шлэшъхъуныгъэм, гушылэу ытырэм ыкълэ гугъэплэ къынхэм афэбанэрэр ары. Ежъыми фэшъхъаф тельхъэплэ-пытаплэ илэ хъугъэ — природэмрэ дунэешхомрэ аклочлэ ин дэдэхэм ащымышынэу апэгъокълыгъэ ябэнынымклэ клочлэгъу афэмыхъуштыми, ахэр ежъ игупшысэхэм ащыщ лахъэу ышлынхэм, ахэр илэпылэгъухэу дунаим, блэкълыгъэ лъэхъанырмэ егъашлэмрэ зэрэзэлпхыгъэхэ шлыкълэм яегъэшлэрэ шъэфыгъохэр, тызыщыпсэурэ дунаим Тхъэм илэрышлэхэр цызэхэзыкълутэрэ кълуа-члэхэр зыфэдэхэр зэригъэшлэнхэм пает. Тызыщыпсэурэ дунаир, ежъ Чыгур поэтессэм къызэрэгъурылэхэрэр клочлэ ин дэдэ зыпкъырылпэу пкъыгъохэу арэп — пшэхъоцэ плырхэу, къастызэ лапэм пытэкълухэрэр ары нахъ. Шъугу къэкълыжъа, С. Хъуауагом уахътэр зэралпытэрэ амалэу пшахъор зэрэщытым ехылагъэу ытхыгъэр? Чыгур Галактикэм къыгохыгъэ пшэхъуацэм фэдэмэ («Галактикэм къыгозыгъэ пшэхъуацэм фэдэу»), ащыгъум поэтессэм игупсэ лъэкълэу цыкълэу зыфэ-тхагъэр хэта е сыда зыфэбгъэдэн плъэкълыштыр? Джауштэу дунэешхом игъэпсыкълэ ин дэдэхэм къапкъырыкълызэ, илъэкълэу къырыкълостым ар егупшысэ. Зы ллэшлэгъу горэми ар ыгъэшлугъэп, пчыклэм фэдэу ллэшлэгъу бырсырхэм къапкъырылпэтыгъэ нахъклэ. Ипчъагъэкълэ лъэкълэ мынынэу, цыфышъхъэмкли мыбэу, дунаим шыпсэурэ лъэкълэ мин пчъагъэхэм зыкълэ ащыщым къырыкълуагъэмрэ тапэкълэу къырыкълостымрэ поэтессэр зэрагупшысэрэр ащ щехы. Джы зыгъэгумэкълэу апэрэм къыпкъырыкълэу къыригъа-жъэрэр — сьд фэдиз къын пэкълэкълыгъэми, «лъэкълэу цыкълэу» ынапэрэ игушхуагъэрэ хэты ыпашъхъэкли зэрэщыхэмызыгъэр ары.

Адыгэ шъуашэр щылэныгъэм иджэмакъ

Адыгэ лъэпкъым итарихъ, иискусствэ, ишэн-хабзэхэр дунаим нахьышлюу шашлэнхэм сурэтышл-модельер цларылоу Стлашью Юрэ дэлажьэ. Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ щыклоштхэм афэгъэхьыгъэ адыгэ шъоши 4 Ю. Стлашьюм ышыгы. Къоклыплэм щыпсэурэ лъэпкъхэм иискусствэхэмкля я Къэралыгъо музейе Мыекъуапэ дэтым илофшлагъэ-хэр кыщагъэлажьэх.

«Щэлагъ, зэзэгъыныгъ» зыфэпощтхэр адыгабзэкля, инджылызыбзэкля, китаибзэкля, урысыбзэкля, нэмыкхэмкля стхыгъэх. Чы хъураер зэкля дунаим тет цыфмэ я. Лъэпкъхэр зегурылоху, мамырэу зэдэпсэунхэм фэшл тигушысэхэр щылэныгъэм щыпхырыттын фае. Сирием щыклорэ зео-банэхэм афэдэхэр дунаим кышымыхуэх сшоигъу. Шъуашэу сшыхэрэм яобразхэмкля сшылау, цыфхэм сигушысэхэмкля салылазэу синыбджэгъухэм кысало. Сэр-сэрэу згъэцэкларэ лфым сегъэгъушхо.

Еплъыкляхэр

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ тхылъеджаплэ мэфэкум щыклогъэ зэхыхэр Урысыем изаслуженнэ артистэу, кинофильмэхэм, театрэхэм рольхэр къащызышлю Бэгъ Саидрэ адыгэмэ афэгъэхьыгъэ фильмэхэр тезыху, режиссерэу Нэгъэплэ Аскэрбийрэ кырагъэлажьэх, ялофшлагъэ шытегъушылажьэх. Ащ ыуж С. Бэгъымрэ А. Нэгъаплэмрэ Стлашью Юрэ ышыгы адыгэ шъуашэхэм яплынху музейе щылагъэх.

— Хэгъэу маклэп тэ тызыдэщылагъэр, — кылатэ Бэгъ

Саидрэ Нэгъэплэ Аскэрбийрэ. — Тлэгъугъэр бэ. Стлашью Юрэ ышыгы адыгэ шъуашэхэр зэдгъэпощтхэр тшлэрэп. Тыфэраз, тырэгъушхо. Музейе шъуашэхэр кызырэщагъэлажьэхэр тигуапэ, ау ащ кышыуцунхэр тэрэзылоп. Олимпиадэ джэгунхэм игъэклотыгъэу чыплэ шагъотын фае.

Адыгэ шъуашэхэр дэпкъым пылагъэху кэбгъэлажьэгъонхэмрэ пшашэхэм ащыгъэу цыфхэм альэгъунымрэ зэбгъэпшэнхэ фае. Журналистху Беданэкъо Замирэ Унэрэкъо Гулээрэ телевидениемкля къэтыныр агъэхьызыр-э, Стлашью Юрэ ышыгы адыгэ шъуашэхэр зыщалэх, музейе члэтху тлэгъугъагъэх. Замирэ Гулээрэ шъуашэхэм купклэу ялэр кызылаухыгъ, псэ къапагъэклагъ. Адыгэ лъэпкъым ишэн-хабзэхэр, итарихъ шъуашэхэмкля къэплотэн зэрэплэкыштым кытегушыла-гъэх, З. Беданэкъом адыгэ шъуашэм фэгъэхьыгъэ ордэыр мэкъэ дахэкля ыгъэжынчыгъ.

Шъачэ Олимпиадэ джэгунхэу щыклоштхэм тиреспубликэ культурэмкля иллыкхэр хэлэжьэщтых. Дэгъу хуштыгъэ Стлашью Юрэ Олимпиадэм фигъэхьыгъэ адыгэ шъуашэхэр дунаим щалэгъунхэм фэшл зэхэцэн лфогъохэр фэгъэпсыхэмэ.

Норвегием, Чэчэным ...

Тележурналистхэр Норвегием, Чэчэным, фэшхьафхэм кырыкыи, Ю. Стлашьюм итворчествэ фэгъэхьыгъэ къэтынхэр агъэхьызырыгъэх. Норвегием ижурналист тыгуасэ макъэ кызырэтэгъ-лугъэмкля, Шъачэ щыклошт Олимпиадэм хэлэжьэщт, Ю. Стлашьюм илофшлагъэхэр Норвегием кышигъэлажьэгъагъэх.

Шлоу щылэр Стлашью Юрэ кыдэхуэнэу, адыгэ шъуашэхэр дунаим кышигъэгъушылэхэзэ, тилэпкъ, тиреспубликэ щытхъоу къафихьырэм хигъэхъонэу фэтэлэ. Опсэу, Юр!

— Шъошищыр хъазыр, яплэнэрэр мы мэфэ благъэхэм сыухы сшоигъу, — имурадхэм ташегъэгъуазэ Адыгеим культурэмкля изаслуженнэ лфышлэу, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шлухьафтын кызыфагъэшшо-шагъэу Стлашью Юрэ.

— **Лъэпкъ шъуашэу пшыгъэхэр дахэх. Цлэу афэу-усыгъэм, зыфэгъэзагъэхэм кытегушылабэ.**

— «Амазонкэр» шъуашэхэм егъэжыплэ афэхуыгъ. Ар тарихым кыыхэсхыгъ. Ижыкля урымхэм Олимпиадэ джэгунхэр зэхэцэ зыхуыкля заор агъэуцущыгъ, спорт лъэпкъхэмкля зэнэкъокъуштыгъэх. Амазонкэхэр бзылфыгъэ ззуаклохуу щытыгъэхуу къэбар гъэшлэгъонхэр кытпльылэсыжыгъэх.

— **Юр, шъуашэхэм сяпллыш, ззуаклохэм апае дыгъэхуу кылагъохэрэп.**

— Нахьыплэла шабзэхэр зэрылпыштыгъэхэм лъэрычъэ сурэтхэр тесшылагъэх. Спортым силофшлагъэ зэрэфэгъэхьыгъэр ашклэ кыыхэсэгъэщы. Амазонкэм гъоур

ылыгъ. Олимпиадэ джэгунхэр кызэрэзэлаухырэр гъоум кыиу-кыирэ макъэмкля цыфхэм алпыбгъэлэсын плэкышты.

— **Ятлонэрэ шъуашэри дэхэдэ, нэр плэпехы. Бзылфыгъэ ищыгъэм кыеклуштэу сэлъытэ.**

— «Лаура» — джары ащ сызэреджагъэр. Лыжэхэмкля зыщы-зэнэкъокъуштыгъэ спорт псэуальэу Олимпиадэм хэлэжьэщтхэм афагъэпсыгъэм «Лаура» фаусыгъ.

— **Джанэр фыжыбз, ылэхэр пшашэм ылытыгъэхуу быбыштым фэдэ.**

— Спортсменхэм тамэ къаго-клагъэу, зэнэкъокъум дэгъоу хэлэжъэнхэм фэхьызырхуу шъуашэмкля кысэгъэлажьэх. Адыгэ саем шъуашэр техыгъ, тамэу фэсшыгъэхэм къагъэбаигъ, къагъэкля-рэклагъэуи кыиссэхуу.

— **Яцэнэрэ шъуашэм ехыла-гъэу тигъэзет тхыгъэхэр кышыхьытыгъагъэх. Еджагъэхэр ашлогъэшлэгъо-нэу бэмэ кыкляушчлэх.**

— Адыгэ бзылфыгъэ ыкля хулыфыгъэ шъуашэмрэ зэхэзгъэуцохи, хулыфыгъэ шъхьарыхъо-ныр згъэфедагъэ. Кляпхынэу пылпыр, палор, нэмыкхэр ащ хэгъэхьагъэх. «Фышт» зэрэфэсыусыгъэм лъапсэ фэхьурэр зэклями ашлэу сэлъытэ. Адыгэмэ якъу-шъхьэшхоу Фышт ыцлэклэ спорт псэолъэшхом еджагъэх. Адыгэ чынальэм ит къушъхьэм идэхэ-гъи шъуашэмкля кызэгъэлажьэгъонэу сыфэягъ. Кыыздэхуыгъэм сэ уасэ естыным сыфэхьызырэп, иискусствэм пыщагъэхэм ащ кыралоллэ-щтыр уахътэм кыгъэлажьэгъошт.

— **Лъэпкъ тхыпхьэхэр, тарихъ кыбархэр уилофшлагъэхэм ахэтэлажьэх. Уигу-пшысэхэр сыда зыфэгъэхьыгъэхэр?**

— Илэс мин фэдизклэ узэ-клялэбэжымэ адыгэмэ ячынальэу культурэу кыыхьагъэм ижъ кыещэ.

КЫМЭФЭ ФУТБОЛЫР

И 26-м аухышт

Мыекъуапэ футболымкля икымэфэ зэлухыгъэ зэнэкъокъу командэ 60-м нахьыбэ хэлажьэ. Апэрэ купым хэтхэм зэлуклягъухэр аухыгъэх, «Урожаим» те-кляныгъэр кыидихыгъ. Ятлонэрэ ыкля яцэнэрэ купхэм ащешлэхэрэр щылэ мазэм и 26-м нэс зэнэкъокъуштых.

Финалым хэхьагъэхэр

Яцэнэрэ купым хэт командэхуу финалым хэхьагъэхэр зэрызэ зэлукляштых. Апэ ишырэм

текляныгъэр фагъэшшошэшт. Щылэ мазэм и 18-м стадионэу ЦКЗ-м щызэдешлэштхэр зэгъапшэх.

«Роверс» — «Дорожник»
«Хьакурынэхьабл» — «Арсенал»
«Хьатыгъужыкыуай» — МСПУ

Ятлонэрэ купыр

Команди 4 зэнэкъокъушты. Яцэнэрэ чыплэм икыдыдэхын фэгъэхьыгъэ зэлуклягъум хэлэжъэщтхэр

«Ошъутен-2» — «Спортмастер-2».
Апэрэ чыплэм фэбэнэщтхэр
«Динамо» — «Картонтара».

Щылэ мазэм и 26-м командэхэр ЦКЗ-м щызэнэкъокъуштых.

ГАНДБОЛ. СУПЕРЛИГЭР

«Университет» Ижевск — «Адыиф» Мыекъуапэ — 31:30 (16:12, 15:18). Щылэ мазэм и 16-м Ижевскэу щызэдешлагъэх. «Адыифы» мы мазэм и 21-м «Ладэм» тикъалэ щылуыкляшт.

Нэклубгъор зыгъэхьызырыгъэр
ЕМТЫЛЬ Нурбий.

Зэхэзышагъэр
ыкля кыдыдэзы-
гъэклырэр:

Адыгэ Республи-
кэм лъэпкъ
лофхэмкля, лэ-
кыб
кыэралхэм ащы-
псэурэ тилгъэ-
кыгъухэм адыр-
лэ
зэпхыныгъэхэмкля
ыкля кыбар
жъугъэм иамал-
хэмкля и Комитет
Адресыр: ур. Кре-
стьянскэр, 236

Редакциер
зыхэшылэр:

385000,
кы. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:

приемнэр:
52-16-79,

редактор шъхьалэм
иапэрэ

гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшгъэдэжыгъэ зы-
хьырэ секретарыр:
52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьаты-
гъэр:

Урысые Федерацием
хэутын лфхэмкля,
телерадиокъэтын-
хэмкля ыкля зэлы-
лэсыкля амалхэмкля
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэлары-
шлэп, зэраушыхьа-
тыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зышыхаутырэр

ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кы. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр

4000

Индексхэр

52161

52162

Зак. 111

Хэутыным
узщыклятхэнэу щыт
уахътэр
Сыхьатыр 18.00
Зышыхьатхэгъэхэ
уахътэр
Сыхьатыр 18.00

Редактор
шъхьалэр

Дэрбэ Тимур

Редактор
шъхьалэм
иапэрэ гуадзэр

Мэшлэкъо
Саид

Пшгъэдэжыгъэ
зыхьырэ
секретарыр
Нэпшлэкуй
Заур